

W związku z zaproszeniem do złożenia uwag do sporządzonego przez Grupę Ekspertów do spraw Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO) raportu dotyczącego wykonywania przez Polskę Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej przedstawia się, co następuje:

I. UWAGI OGÓLNE

Realizacja przez Polskę założeń konwencji dotyczących charakteru i źródeł przemocy wobec kobiet

Zgodnie z założeniami konwencji, przedstawionymi w preambule i znajdującymi odzwierciedlenie w jej postanowieniach, w szczególności w rozdziałach I, II i III, konwencja określa przemoc wobec kobiet jako „przejaw nierównych stosunków władzy między kobietami a mężczyznami na przestrzeni wieków, które doprowadziły do dominacji mężczyzn nad kobietami i dyskryminacji kobiet, a także uniemożliwiły pełen rozwój kobiet” (akapit 9 preambuły), jak również wskazuje, że przemoc wobec kobiet, jako przemoc ze względu na tzw. „płeć społeczno-kulturową”, ma charakter strukturalny i stanowi „jeden z podstawowych mechanizmów społecznych, poprzez który kobiety są spychane na podległą pozycję względem mężczyzn” (akapit 10 preambuły). Należy zatem przyjąć, że przesłanką przemocy są, w świetle konwencji, pełnienie społecznie skonstruowanych ról, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn (składające się na pojęcie „płeć społeczno-kulturowa”). Eliminacja z życia społecznego odmienności społeczno-kulturowej ról, zachowań, podejmowanych działań, cech kobiet i mężczyzn spowodować ma likwidację przemocy wobec kobiet.

W raporcie wyjaśniającym do konwencji (paragraf 25) wskazuje się wprawdzie, że zjawisko przemocy wobec kobiet i przemocy domowej może być wyjaśniane i rozumiane w różny sposób, zaś przemoc wobec kobiet i przemoc domowa są złożonymi zjawiskami i, aby je zrozumieć, należy stosować różne podejścia, jednak w konwencji przyjęte zostało wąskie podejście, oparte na określonym postrzeganiu społeczeństwa i jego funkcjonowania. Autorzy innych koncepcji dotyczących zjawiska przemocy wskazują inne jej źródła, bądź kładą nacisk na dalece szersze spektrum czynników warunkujących wystąpienie przemocy (indywidualnych, społecznych). Wskazuje się zwłaszcza, że przemoc uwarunkowana jest wieloma czynnikami (osobowościowymi, motywacyjnymi, sytuacyjnymi, środowiskowymi). Sprowadzanie źródeł przemocy do stosunków władzy między kobietami a mężczyznami na przestrzeni wieków, jak czyni to konwencja, jest zatem dalece zawężające.

Ogólne ramy działań w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy oraz ochrony ofiar wyznacza art. 6 konwencji, nakładający na państwa obowiązek uwzględniania perspektywy „płci społeczno-kulturowej” w toku wdrażania konwencji, to jest zapobiegania i ścigania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej oraz wspierania jej ofiar. Oznacza to, że koncepcja „płci społeczno-kulturowej”, będąca wyrazem określonych założeń ideowych, stanowić ma wiążące ramy polityki państwa w obszarze ochrony i wsparcia ofiar przemocy, postępowania karnego, edukacji, działań na rzecz uwrażliwiania i zmiany świadomości społecznej, udzielania ochrony cudzoziemcom.

Realizacji tego obowiązku nie da się pogodzić z artykułem 25 ust. 2 Konstytucji RP, który wyraża jedną z podstawowych zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej – zgodnie z nią władze publiczne zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych. Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 14 grudnia 2009 r. (K 55/07) obowiązek zachowania bezstronności nie zwalnia jednak organów państwa z obowiązku postępowania zgodnie z aksjologią wyrażoną w Konstytucji

RP, zorganizowaną wokół takich zasad podstawowych jak, między innymi, poszanowanie i ochrona przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, stanowiącej źródło wolności i praw człowieka i obywatela.

Fundamentalne znaczenie ma również zasada wyrażona w art. 18 Konstytucji RP, statuująca ochronę i opiekę Rzeczypospolitej Polskiej nad małżeństwem jako związkiem kobiety i mężczyzny, rodziną, macierzyństwem i rodzicielstwem. Znakomita część społecznych i kulturowych ról przypisywanych kobietom i mężczyznom ma ścisły związek z ich funkcjonowaniem w rodzinach. Istnieje zatem ryzyko, że wśród działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy uwarunkowanej „płcią społeczno-kulturową” znajdują się próby ograniczenia znaczenia podstawowych instytucji społecznych, w tym przede wszystkim rodziny – rodzina i związane z nią role jej członków mogą być błędnie postrzegane jako źródło opresji wobec kobiety i przestrzeń dominacji mężczyzny.

Ratyfikując konwencję, Polska złożyła oświadczenie następującej treści: „Rzeczpospolita Polska oświadcza, że będzie stosować Konwencję zgodnie z zasadami i przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.” Deklaracja ta oznacza, że Polska zarezerwowała sobie prawo wdrażania konwencji w zgodzie z Konstytucją RP, w szczególności podejmowania działań na rzecz jej wykonania, z zachowaniem następujących zasad konstytucyjnych:

- poszanowanie obowiązku władz publicznych zachowania bezstronności w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych (art. 25 ust. 2 Konstytucji RP),
- realizowanie fundamentalnego obowiązku władz publicznych poszanowania i ochrony godności człowieka oraz zagwarantowania, wywodzonych z godności człowieka, wolności praw (art. 30 Konstytucji RP),
- ochrona małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa (art. 18 Konstytucji RP),
- poszanowanie prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 ust. 1 Konstytucji RP),
- poszanowanie prawa rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami (art. 53 ust. 3 Konstytucji RP).

Przedstawiając powyższe, należy z całą mocą podkreślić, że Rząd Rzeczypospolitej Polskiej nie akceptuje przemocy nie tylko wobec kobiet, ale wobec każdego człowieka. Zasadą kierunkową, przyświecającą wszystkim organom administracji publicznej w podejmowanych przez nie decyzjach i działaniach, jest zasada przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka, a więc szczególnej wartości, jaką ma każda istota ludzka, wyłącznie z powodu bycia człowiekiem, niezależnie od jakichkolwiek innych cech ją charakteryzujących. Rzeczpospolita Polska szczególną ochroną otacza rodziny, rodzicielstwo a także małżeństwo będące związkiem kobiety i mężczyzny.

Obowiązujące w Polsce przepisy oraz działania podejmowane w celu ich wykonania zapewniają ochronę wszystkich osób przed wszelkimi formami przemocy, w tym przed przemocą w rodzinie. Wzmacnianie tej ochrony jest jednym z priorytetowych zadań Rządu. Kształt obowiązujących w Polsce rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy odpowiada rzeczywistemu charakterowi oraz skali przemocy i przemocy w rodzinie występujących w Polsce. Uwzględniają one fakt, że przemoc jest zjawiskiem wielowymiarowym, mającym złożone i wzajemnie oddziałujące na siebie źródła związane ze sprawcą, w obszarze relacji między bliskimi i relacji społecznych.

Skoordynowana polityka w dziedzinie zapobiegania i zwalczania przemocy

Nie ma podstaw zawarty w różnych paragrafach raportu wniosek, że do przemocy wykraczającej poza kontekst rodzinny nie przywiązywano do tej pory w Polsce zbyt dużo

uwagi. Ochronę i pomoc osobom, które doznały przemocy, zapewniają rozbudowane przepisy karne, prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego, jak również, w odniesieniu do przemocy w rodzinie, obok przepisów karnych, ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Wdrażanie wskazanych przepisów wspierają i uzupełniają realizowane programy prewencyjne, pomocy ofiarom przemocy, edukacyjne i w zakresie podnoszenia świadomości społecznej.

Oceniając zakres realizowanej przez Polskę polityki zwalczania przemocy, trzeba należycie uwzględnić rodzaj i skalę problemów, które realnie w Polsce występują. Jak wskazane zostało w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji oraz podnoszone było w trakcie spotkań przedstawicieli administracji publicznej z delegacją GREVIO (wrzesień 2020 r.), pewne przejawy przemocy, o których mowa w konwencji, w Polsce co do zasady nie występują (przymusowe małżeństwa, przemoc honorowa, przymusowa sterylizacja i aborcja).

Zarzut braku całościowej polityki przeciwdziałania przemocy pozostaje nieuzasadniony, zważywszy ogromną uwagę, jaką Rząd Polski skupia na tej dziedzinie, czego przykładem są toczące się prace nad nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz wszczęcie prac nad nowelizacją tzw. ustawy antyprzemocowej¹. Ponadto, odpowiedniość, jeżeli chodzi o zakres przedmiotowy i skalę zaangażowania władz publicznych w zwalczanie przemocy, należy oceniać biorąc pod uwagę cały kompleks działań podejmowanych, odpowiednio, w obszarze polityki społecznej, pomocy społecznej, polityki karnej, opieki zdrowotnej, edukacji, w odniesieniu do, między innymi, przemocy w rodzinie, przemocy seksualnej, handlu ludźmi, przemocy cyfrowej. Dzięki przyjęciu takiego podejścia możliwe jest zastosowanie takich środków działania i rozwiązań, jakie są najodpowiedniejsze w odniesieniu do danego problemu.

Formułowanie dokumentów politycznych i przepisów prawnych dotyczących przemocy w sposób neutralny pod względem płci

Polska wdraża konwencję z uwzględnieniem zasad Konstytucji RP, do czego odnosi się oświadczenie złożone w momencie ratyfikowania konwencji.

Nadrzędnym celem rozwiązań prawnych i programów działania dotyczących kwestii uregulowanych w konwencji jest zrealizowanie fundamentalnego obowiązku władz publicznych poszanowania i ochrony godności człowieka, oraz zagwarantowania, wywodzonych z godności człowieka, wolności i praw człowieka i obywatela (art. 30 Konstytucji RP). Treść rozwiązań prawnych i programów działania realizuje określone w Konstytucji RP podstawowe wymogi w zakresie gwarantowania równości wszystkich wobec prawa, prawa wszystkich do równego traktowania przez władze publiczne (art. 32 ust. 1), niedyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym (art. 32 ust. 2), równych praw kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym (art. 33 ust. 1).

Artykuły 32 i 33 Konstytucji RP nie nakazują traktowania w identyczny sposób, czy gwarantowania identycznych praw, ani nie zakazują różnicowania sytuacji podmiotów prawa. Równość należy pojmować jako zakaz nieuzasadnionego różnicowania przy kształtowaniu sytuacji podobnych podmiotów prawa albo jednakowego traktowania różnych podmiotów prawa².

Mechanizmy i narzędzia zapobiegania i zwalczania przemocy, w tym zawarte w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, równo traktują i chronią osoby doznające przemocy,

¹ Ustawa z 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw

² Ad. art. 32 postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 24 października 2001 r., SK 10/01, cz. III, pkt 2, https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/SK_10_01_PL.pdf, ad art. 33 - wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 marca 2000 r., K 27/99, cz. III pkt 2, <https://sip.legalis.pl/document-full.seam?documentId=mrsvglrugaztgna>

niezależnie od płci. Jediną grupą, dla której przewidziano specyficzne rozwiązania, są dzieci, wobec których należy oddziaływać inaczej niż w stosunku do dorosłych.

Stosowanie terminu „gender” w konwencji i w raporcie GREVIO dotyczącym wykonywania przez Polskę konwencji

Stosowanie terminu „gender” powoduje wiele problemów interpretacyjnych. Termin ten nie jest pojęciem prawnym i nie ma umocowania w wiążących mechanizmach międzynarodowych o charakterze powszechnym. Dodatkowo, poprzez swoją wieloznaczność, ma cechę blankietowości, co w obrocie prawnym, w kontekście gwarantowanych praw i obowiązków, stwarza wątpliwości co do odpowiedniego rozumienia i stosowania prawa.

II. UWAGI SZCZEGÓŁOWE

Paragrafy 4, 5, 8 i 9 – podmiotowy i przedmiotowy zakres stosowania rozwiązań dotyczących przemocy w rodzinie

Podjęte zostały prace nad nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w celu doprecyzowania definicji w niej zawartych. Zakłada się, że nowelizacja ustawy zostanie uchwalona przez Sejm RP do końca 2021 r.

Nowelizacja obejmuje:

- rozszerzenie podmiotowego zakresu stosowania ustawy na: byłych małżonków i partnerów, którzy nie zamieszkują z osobą doznającą przemocy w rodzinie, inne osoby spokrewnione, bądź niespokrewnione, pozostające w faktycznym związku,
- prawdopodobne (po uzyskaniu wyników badań akt sądowych) uzupełnienie katalogu czynów uznawanych za stanowiące przejaw przemocy w rodzinie, o przemoc ekonomiczną.

Należy mieć jednak na względzie, jak wskazano w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji, że przepisy prawne, z obszaru prawa karnego oraz dotyczące zwalczania przemocy w rodzinie, uznają już obecnie przemoc ekonomiczną za formę przemocy psychicznej. Przemoc ekonomiczna jest identyfikowana i badana w ramach diagnoz zleczanych przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej w oparciu o Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Paragrafy 4, 7, 8, 36 – zwalczanie niektórych form przemocy

Stwierdzenie, że władze polskie nie podejmują, w odpowiedniej skali, działań w związku z niektórymi formami przemocy (przymusowe małżeństwa, okaleczanie żeńskich organów płciowych, przymusowa sterylizacja) nie wydaje się zasadne.

Ocena odpowiedniości uregulowań prawnych i innych działań musi brać pod uwagę skalę zagrożenia określonymi rodzajami przemocy. Jak wskazano w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji, takie czyny jak okaleczanie żeńskich organów płciowych, przymusowa sterylizacja, co do zasady nie występują w Polsce, toteż nie są wymieniane wprost w Kodeksie karnym. Gdyby takie czyny wystąpiły, przymusowa aborcja i sterylizacja zostałyby zakwalifikowane jako, odpowiednio, wymuszona aborcja (art. 153 Kodeksu karnego) i spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 Kodeksu karnego). Okaleczanie narządów płciowych kobiet zostałyby natomiast zakwalifikowane jako spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 Kodeksu karnego),

Trwają prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, który zawierać będzie, między innymi, rozwiązania mające na celu dostosowanie polskiego prawa karnego do konwencji stambulskiej. Prace te mają związek z wycofaniem przez Polskę zastrzeżenia do jej art. 58 - zapewniona zostanie zgodność ze standardami konwencyjnymi w zakresie terminu przedawnienia przestępstw popełnionych na

szkodę małoletnich, wymienionych w art. 37, 38 i 39 lit. b konwencji – termin ten będzie upływać wraz z ukończeniem przez niego 30 roku życia (zmiana art. 101 § 4 pkt 1 Kodeksu karnego).

Projekt ustawy przewiduje także wprowadzenie do Kodeksu karnego czynu zabronionego, którego znamiona będą odpowiadać znamionom czynów wskazanych w art. 38 b i c konwencji (nowy art. 156a). Dodany także zostanie nowy czyn zabroniony – przymusowe małżeństwo (art. 191b, odpowiadający art. 37 konwencji) choć, co do zasady, nie stwierdza się jego występowania w Polsce.

Jeżeli chodzi o pomocnictwo lub podżeganie w przypadku przemocy psychicznej, molestowania, przemocy seksualnej (w tym gwałtu), przymusowego małżeństwa, okaleczania żeńskich narządów płciowych, przymusowej aborcji i przymusowej sterylizacji, to zgodnie z art. 19 § 1 Kodeksu karnego sąd wymierza karę za podżeganie lub pomocnictwo w granicach zagrożenia przewidzianego za sprawstwo. W przypadku usiłowania, stosownie do art. 14 § 1 Kodeksu karnego sąd wymierza karę w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa. Spenalizowane jest również publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa, a także publiczne pochwalanie jego popełnienia (art. 255 Kodeksu karnego).

Nieprzestrzeganie przepisów prawa w tym zakresie oraz przeciwdziałanie występowaniu takich przestępstw stanowi przedmiot działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Pomimo niewystępowania w Polsce wymienionych przestępstw, Polska dostosowuje przepisy karne do wymogów konwencji stambulskiej w tym zakresie i, w związku z tym, wycofała zastrzeżenie do art. 58 Konwencji, złożone w momencie jej ratyfikacji.

Paragrafy 12 i 15 – przyjęcie i wdrożenie spójnej krajowej polityki lub strategii dotyczącej równego traktowania kobiet i mężczyzn, powiązanie jej z działaniami i strategiami w obszarze zapobiegania i zwalczania wszystkich form przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej

Dobiegają końca prace nad Krajowym programem działań na rzecz równego traktowania na lata 2021-2030. Program przewiduje działania w obszarach:

- polityka antidyskryminacyjna,
- praca i zabezpieczenie społeczne,
- edukacja,
- zdrowie,
- dostęp do dóbr i usług,
- budowanie świadomości,
- gromadzenie danych i badania,
- koordynacja.

Program obejmie szeroki zakres zadań mających na celu skuteczne zapobieganie nierównemu traktowaniu i dyskryminacji oraz podnoszenie świadomości społecznej. Większość działań będzie adresowana do wszystkich grup narażonych na dyskryminację w danym obszarze życia społeczno-gospodarczego.

Program będzie realizowany przez administrację rządową szczebla centralnego i wojewódzkiego, we współpracy z organizacjami pozarządowymi i partnerami społecznymi. Jeżeli chodzi o przeciwdziałanie przemocy, w tym przemocy w rodzinie, program przewiduje realizację szeregu działań w zakresie:

- zwiększania świadomości społecznej dotyczącej zjawiska przemocy wobec kobiet, uwrażliwiania na zjawisko przemocy domowej,
- zwiększania świadomości ofiar przemocy dotyczącej narzędzi wsparcia i pomocy,
- ochrony małoletnich przed szkodliwym oddziaływaniem treści zawierających przemoc, zawartych w audycjach i innych przekazach,

- upowszechniania treści dotyczących kształtowania postaw prospołecznych, altruistycznych, poszanowania godności wszystkich osób i różnorodności oraz rozwijania pozytywnych relacji w środowisku rówieśniczym i szkolnym.

Paragraf 16 – zasady wdrażania konwencji

Zawarta w ostatnim zdaniu paragrafu teza, że dyskryminacja niektórych grup kobiet, na przykład przez organy ścigania i sądy, jest powszechna, nie wydaje się mieć podstaw w faktach. W szczególności, paragraf 53 raportu wyjaśniającego, przywołany w przypisie 20 do paragrafu 16 raportu, wskazuje na bliżej niesprecyzowane badania, których wyniki miałyby wskazywać na utrzymywanie się takiej dyskryminacji, i to na znaczną skalę. Nie można także uznać, by opisywał on sytuację istniejącą w Polsce.

Paragrafy 17, 18, 21 i 22 – utrudnienia niektórych grup kobiet w dostępie do wsparcia i ochrony, zakres działań (ochrona i wsparcie) adresowanych do niektórych grup kobiet-ofiar przemocy

Jeżeli chodzi o kształt rozwiązań prawnych dotyczących, między innymi, ochrony przed przemocą, to kierując się wymogami ochrony praw człowieka oraz poszanowania poszczególnych zasad, które zostały wypracowane na poziomie międzynarodowym, jak zasada niedyskryminacji, Polska podchodzi do ochrony praw jednostek w sposób holistyczny i komplementarny. Należy wyraźnie podkreślić, że osoby należące do społeczności lgbt, jak i wszystkie inne, są chronione, w pełni i na równych zasadach, przed dyskryminacją i przemocą. Powszechnie obowiązujące w Polsce rozwiązania prawne są wystarczające, by zapewnić ochronę każdej osobie doświadczającej przemocy, z jakiegokolwiek powodu. Z przewidzianych w prawie rozwiązań mogą korzystać wszystkie ofiary przemocy, w tym grupy wskazane w paragrafie 17, odpowiednio do doświadczanej przemocy.

Paragraf 21 – dyskryminacja kobiet lbt

Należy wskazać, że przywołane w przypisie 24 tzw. „strefy wolne od lgbt” są elementem kampanii prowadzonej przez osobę prywatną, przeciwko której toczy się proces sądowy dotyczący pomówienia gmin.

Informacja zawarta w przypisie 25, dotycząca uchwał gmin mających zakazywać promocji równych praw osób o odmiennej orientacji płciowej nie ma oparcia w faktach – uchwały te w istocie wyrażają sprzeciw wobec promowania w szkołach modelu wychowania dzieci niezgodnego z przekonaniami rodziców.

Kontrolę uchwał rad gmin sprawują niezależne sądy administracyjne działające na podstawie skarg osób, które posiadają interes prawny w zaskarżeniu danych uchwał jednostek samorządu terytorialnego. Z orzecznictwa wynika, że wzmiankowane uchwały są deklaracjami, reprezentującymi jedynie poglądy radnych w kwestiach światopoglądowych i obyczajowych. Nie nakładają one na obywateli żadnych uprawnień ani obowiązków oraz nie ograniczają, ani też nie odbierają żadnych praw. Uchwały nie stanowią aktów prawa miejscowego, ustanawiających prawa i obowiązki o charakterze generalnym, powszechnie obowiązujących i skierowanych do nieokreślonej liczby adresatów. Uchwały nie stanowią również aktów z zakresu administracji publicznej, które stanowiłyby przejaw władztwa publicznoprawnego sprawowanego przez organy administracji publicznej, w tym przez jednostki samorządu terytorialnego.

Odnosząc się do ostatniego zdania tego paragrafu, należy stwierdzić, że ilekroć debata publiczna przybiera zbyt ostry ton, administracja rządowa podkreśla konieczność kierowania się poszanowaniem godności każdego człowieka, z czego wprost wynika niemożność odseparowania osoby od godności jej przydanej. Eskalacja sporu politycznego uderza w różne grupy społeczne, czego przykładem są także akty z udziałem osób należących do społeczności

lgbt, na przykład utrudnianie przejazdu karetki pogotowia, związane z zablokowaniem przez manifestantów jednej z najbardziej uczęszczanych wielopasmowych dróg Warszawy. Takie działania utrudniają pracę służb ratowniczych, i opóźniają, na przykład, udzielenie niezbędnej pomocy. Coraz częściej obserwuje się towarzyszące manifestacjom niszczenie miejsc kultu, będących nierzadko budowlami o charakterze zabytkowym i obiektów, które służą całej społeczności.

Paragrafy 29-31 i 48 – koordynacja działań instytucji odpowiedzialnych za zwalczanie przemocy, instytucja koordynująca

Zważywszy, że materia przemocy, w tym wobec kobiet, ma charakter wysoce zróżnicowany i wielopłaszczyznowy, rozwiązania ogólne, kompleksowe nie byłyby tak skuteczne, jak działania wyspecjalizowane. Dotyczy to tak przedmiotu regulacji prawnych, jak i otoczenia instytucjonalnego.

Struktura instytucjonalna oraz sposób ukształtowania powiązań między instytucjami w zakresie przeciwdziałania przemocy, w tym przemocy w rodzinie, odpowiada sposobowi organizacji i funkcjonowania administracji polskiej. Kompetencje poszczególnych instytucji publicznych w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy, w tym przemocy w rodzinie, są określone w sposób jednoznaczny i przejrzysty oraz wystarczający, by skutecznie realizować politykę państwa w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Nie ma dowodów potwierdzających tezę (zdanie drugie paragrafu 31), że brak jest powiązań i struktur współpracy między ministerstwami, na których ciąży odpowiedzialność za rozwiązania prawne i programy działania dotyczące różnych form przemocy i że brak ten może stanowić przeszkodę w kształtowaniu spójnego i skoordynowanego podejścia. Tezie tej przeczy struktura organizacyjna administracji rządowej oraz określone w prawie zasady jej funkcjonowania i współpracy między poszczególnymi organami (w szczególności ustawa z 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów, uchwała Rady Ministrów z 29 października 2013 r. Regulamin pracy Rady Ministrów).

Tego typu teza nie powinna być także stawiana w sposób ogólny i wskazywać problemów, które mogą się zdarzyć (w raporcie: „może stawać na przeszkodzie spójności”, „może nie pozwalać na wszechstronne i skoordynowane podejście”). W raporcie nie zostało wskazane, które rozwiązania przyjęte przez ministerstwa są niespójne. Jeżeli nie zostały zidentyfikowane niespójne rozwiązania, nie można zakładać, że mogą wystąpić w przyszłości.

Projekty aktów prawnych i programów działania poddawane są procedurze uzgodnień międzyresortowych, w celu wyeliminowania niespójności przyjmowanych rozwiązań. Prawo reguluje zasady przeprowadzania konsultacji międzyresortowych i publicznych.

Paragrafy 35 i 43 – roczny okres realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy

Okres realizacji obecnie obowiązującego krajowego programu (program na 2021 r.) związany jest ściśle z planowanym przeprowadzeniem zmian prawa w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zmiany te będą miały wpływ na zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zatem po przyjęciu nowych rozwiązań prawnych sporządzony zostanie nowy program.

Zakłada się, że nowelizacja ustawy zostanie uchwalona przez Sejm RP do końca 2021 r.

Pominięcie tej informacji, przedstawionej już w uwagach do projektu raportu GREVIO (maj 2021 r.), prowadzi do nieuprawnionych wniosków dotyczących intencji Rządu polskiego co do zwalczania przemocy w rodzinie.

Paragraf 37 – środki przeznaczane na zwalczanie przemocy

W raporcie niewłaściwie wskazano, że w ramach budżetu na realizację zadań zapisanych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (2020 r. – 23.252.000 zł) przeznaczane są środki w wysokości 3 mln zł (ok. 700 tys. euro) na realizację projektów w ramach rządowego programu osłonowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”. Środki na ten cel gwarantowane są odrębnie w budżecie państwa. Zatem, są to środki finansowe dodatkowe w stosunku do środków przeznaczanych na realizację krajowego programu.

Paragraf 38 – wynagradzanie członków zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych
Status oraz uprawnienia zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych są szczegółowo określone w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Ustawa wskazuje, że członkowie zespołu interdyscyplinarnego oraz grup roboczych wykonują zadania w ramach obowiązków służbowych lub zawodowych, bez względu na to, czy są zatrudnieni w jednostkach samorządowych, czy w jednostkach niepublicznych. Otrzymują oni wynagrodzenie za pracę świadczoną na rzecz podmiotu, który ich zatrudnia. Praca w zespole interdyscyplinarnym lub grupie roboczej nie jest, w świetle ustawy, pracą dodatkową, wykraczającą poza zwykle obowiązki zawodowe.

Paragraf 39 – wydatki na zwalczanie przemocy

Wynikająca z tego paragrafu sugestia, że brak wyodrębnionych wydatków na zwalczanie przemocy wobec kobiet oznacza niewywiązywanie się z obowiązku przeznaczania odpowiednich środków finansowych na zwalczanie przemocy, nie ma podstaw. Ustalenie sposobu finansowania działań w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz organizacji dokonywania wydatków należy do kompetencji państwa. Rozwiązania w tym zakresie są ściśle uzależnione od sposobu organizacji i wykonywania zadań przez administrację publiczną.

Jak wskazano w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji, nie jest możliwe wyodrębnienie wydatków na działania w zakresie zwalczania przemocy, ponoszonych w ramach poszczególnych działów administracji rządowej (sprawiedliwość, sprawy wewnętrzne, administracja publiczna, rodzina, zabezpieczenie społeczne, praca, zdrowie, oświata i wychowanie, rozwój wsi, szkolnictwo wyższe i nauka). Nie może to być podstawą wniosku, że wydatki nie są ponoszone w dostatecznej wysokości, ani że wydatki te nie są efektywne.

Paragrafy 40 i 41 – finansowanie działań organizacji pozarządowych

Twierdzenie, jakoby organizacje pozarządowe miały ograniczone możliwości świadczenia pomocy, ze względu na brak dostępu do środków publicznych, nie ma odzwierciedlenia w faktach – rośnie liczba podmiotów oferujących pomoc, wzrasta ich różnorodność oraz rosną środki przeznaczane na finansowanie ich działań.

W 2017 r. na rzecz organizacji pozarządowych zapewniających pomoc pokrzywdzonym, przekazano z Funduszu Sprawiedliwości 16 mln zł, w 2018 r. 25 mln zł, w 2019 r. 75 mln zł, w 2020 r. 84 mln zł. Na 2021 r. zaplanowane zostało 96 mln zł.

Stale rośnie liczba umów zawieranych z organizacjami pozarządowymi świadczącymi pomoc osobom pokrzywdzonym przestępstwem – od 31 umów w 2017 r., 42 umów w 2018 r., 58 umów w 2019 r., do 60 umów w 2020 r.

Zwiększyła się liczba podmiotów świadczących pomoc. W 2017 r. było to 28 organizacji, w 2018 r. – 37, w 2019 r. – 51, a w 2020 r. 55 organizacji pozarządowych oferujących pomoc osobom pokrzywdzonym.

Paragraf 44 – możliwości działania organizacji pozarządowych

Jeżeli chodzi o uwagi dotyczące postępowania w związku z ogólnopolskim strajkiem kobiet w 2016 r. (zdanie trzecie paragrafu), to należy wskazać, że „rajdy policji na cztery kobiece organizacje pozarządowe” w istocie były zwykłymi czynnościami procesowymi, polegającymi na zabezpieczeniu dokumentacji oraz nośników danych w siedzibach organizacji pozarządowych. Czynności te zostały przeprowadzone w ramach prowadzonego przez Prokuraturę Regionalną w Poznaniu śledztwa dotyczącego przekroczenia uprawnień bądź niedopełnienia obowiązków, od 2012 r. do 2015 r., przez funkcjonariuszy publicznych, zatrudnionych w Ministerstwie Sprawiedliwości, w związku z przyznawaniem, kontrolowaniem wydatkowania oraz rozliczaniem środków z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym. Czynności związane były z żądaniem wydania rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie. Wszystkie dowody zostały przekazane dobrowolnie. Należy podkreślić, że organizacje, których dotyczyły czynności, nie zgłosiły do protokołu zatrzymania rzeczy żadnych zastrzeżeń. Nośniki elektroniczne, po skopiowaniu, zostały zwrócone. Zabezpieczenie dokumentów przeprowadzone zostało w również w instytucjach publicznych. Przedstawione informacje świadczą, że żadne działania nie miały charakteru „rajdów”, nie zostały podjęte w sposób arbitralny, ani nie były skierowane przeciwko osobom utożsamiającym się z manifestacjami, czy jakkolwiek organizacją pozarządową. Meritum działań było skierowane na nieprawidłowości w sferze administracji publicznej. Dowodem na brak naruszeń praw organizacji pozarządowych jest (jak zostało to wyżej wskazane) niezgłoszenie przez członków organizacji zastrzeżeń do protokołu z zatrzymania rzeczy. Biorąc pod uwagę przedstawiony stan faktyczny, brak jest podstaw do przyjęcia tezy, że działania miały na celu wpływanie na działalność organizacji kobiecych, a zastosowana w raporcie terminologia na określenie działań organów państwa wydaje się niewłaściwa.

Paragrafy 44 i 46 – współpraca z organizacjami pozarządowymi

Organizacje pozarządowe działające w obszarze przeciwdziałania przemocy mają prawo brać udział w procesie stanowienia prawa – mają one prawo wyrażania opinii na temat, na przykład, projektów aktów prawnych i dokumentów strategicznych.

Próby konsultacji z organizacjami nie spotykają się z odzewem z ich strony, na przykład projekt Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 2021 r. skierowany został do zaopiniowania przez organizacje pozarządowe, nie przedstawiły one jednak opinii lub stanowiska na jego temat.

Paragrafy 51 i 56 – dane statystyczne

W Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 2021 r. zmieniono wskaźniki dotyczące realizacji procedury „Niebieskiej Karty”, tak aby możliwe było precyzyjne ustalenie liczby osób doznających przemocy w rodzinie oraz rodzin dotkniętych poszczególnymi rodzajami przemocy (psychiczną, fizyczną, seksualną). Ponadto, dane dotyczące przemocy wobec dzieci, osób starszych i osób niepełnosprawnych oraz dane dotyczące świadczeń udzielanych ofiarom przemocy zbierane są obecnie w podziale według płci.

Dane dotyczące związku między sprawcą a osobą doznającą przemocy zbierane są w toku odrębnie zleczanych przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej badań na temat przemocy w rodzinie które, zgodnie z Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w rodzinie na lata 2014–2020 były przeprowadzane co dwa lata. Zgodnie z programem na 2021 r., przeprowadzona zostanie diagnoza zjawiska przemocy.

Paragraf 57 – zakres danych zbieranych przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Zbieranie przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych informacji o interwencjach gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych w przypadkach przemocy w rodzinie związanej z używaniem alkoholu wynika z zadań Agencji, określonych w ustawie z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Niezasadne byłoby zatem podjęcie przez inną instytucję zbierania danych dotyczących przemocy domowej doświadczanej przez osoby kontaktujące się z gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych. Słowo „jedyna” w zdaniu 4 paragrafu może zatem wprowadzać w błąd, sugerując, że i inne instytucje powinny zbierać takie dane.

Paragraf 59 – populacyjne badania ankietowe

Ostatnie populacyjne badania ankietowe przeprowadzone zostały w 2020 r., a nie, jak się wskazuje w raporcie, w 2018 i 2019 r. Badania przeprowadzone w 2020 r. to: „Badanie skuteczności programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie”, „Ewaluacja Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020”.

Wbrew stwierdzeniom zawartym w raporcie, badania realizowane na zlecenie Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej mają szeroki zakres podmiotowy i przedmiotowy, w ich ramach gromadzone są dane jakościowe i ilościowe, w tym w aspekcie płci i wieku osób doznających przemocy, form doznawanej przemocy/stosowanej przemocy oraz zakresu udzielanej im pomocy. Zmienne stosowane w badaniach ukazują szerokie spektrum informacji o osobach doznających przemocy, jak i ją stosujących.

Paragrafy 71, 74 i 78 – kampanie na rzecz zmiany świadomości

W ramach projektu „Przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych” przewidziane jest przeprowadzenie w latach 2022-2023 ogólnopolskiej kampanii społecznej na temat przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych, które należą do grup szczególnie wrażliwych i narażonych na dyskryminację krzyżową.

W 2020 r. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej przeprowadziło ogólnopolską kampanię „By powstał dom trzeba wiele troski. Nie pozwól mu się rozsypać”. Celem kampanii było:

- uwrażliwienie społeczeństwa na zjawisko przemocy w rodzinie, szczególnie w sytuacji izolacji domowej – zwiększenie motywacji do podejmowania działań, których celem jest poprawa sytuacji osób doznających przemocy w rodzinie, zwiększenie wiedzy na temat przemocy w rodzinie, w tym na temat symptomów świadczących o tym, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy, wskazanie możliwości kontaktu z odpowiednimi służbami,
- wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży zagrożonych lub dotkniętych przemocą w rodzinie – zwiększenie wiedzy na temat przemocy w rodzinie oraz destrukcyjnego wpływu przemocy na osoby jej doznające i świadków, uświadomienie, że możliwe jest przeciwstawienie się przemocy poprzez poszukiwanie pomocy specjalistów, wskazanie możliwości kontaktu z odpowiednimi służbami.

Kampania adresowana była do całego społeczeństwa, w szczególności do osób doświadczających przemocy w rodzinie, zwłaszcza: dzieci, osób starszych i osób przebywających w izolacji w związku z pandemią COVID-19, jak również świadków przemocy w rodzinie, osób stosujących przemoc w rodzinie.

W ramach kampanii:

- przygotowane zostały plakaty eksponowane na powierzchniach reklamowych w formacie Citylight we wszystkich 16 miastach wojewódzkich,

- wyprodukowane zostały krótkie filmy animowane dla uczniów szkół podstawowych, przekazane kuratoriom oświaty i wydziałom polityki społecznej urzędów wojewódzkich, w celu dalszego przekazania szkołom i jednostkom samorządu terytorialnego.

Ministerstwo Sprawiedliwości, w związku z obchodzonym co roku 22 lutego Międzynarodowym Dniem Ofiar Przepęstw, podejmuje specjalne działania skierowane do osób pokrzywdzonych przestęstwem i ich najbliższych. W ramach „Tygodnia Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przepęstwem” (21-28 lutego 2020 r.), ministerstwo skoncentrowało się na świadczeniu nieodpłatnych porad prawnych oraz psychologicznych na terenie całej Polski w sądach, prokuraturach, komendach policji, siedzibach prawniczych samorządów zawodowych i organizacji pozarządowych.

Paragraf 73 – kampanie na rzecz zmiany świadomości

Ze środków Funduszu Sprawiedliwości w 2019 r. przeprowadzona została szeroko zakrojona kampania, które celem było zwiększenie świadomości osób pokrzywdzonych jeżeli chodzi o ich prawa i pomoc, którą mogą uzyskać. Prezentowane były historie osób pokrzywdzonych przestęstwem, między innymi przemocą domową. Jeden ze spotów reklamowych odnosił się bezpośrednio do możliwości uzyskania wsparcia z Funduszu Sprawiedliwości przez osoby doświadczające przemocy domowej.

Paragrafy 80 i 81 – treści nauczania w szkołach

Treści dotyczące równości kobiet i mężczyzn, niestereotypowych ról płci, rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy w relacjach międzyludzkich, przemocy wobec kobiet ze względu na płeć oraz prawa do integralności osobistej przedstawiane są w ramach przedmiotów „Wiedza o społeczeństwie”, „Etyka”, jak również „Wychowanie do życia w rodzinie”. W ramach przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie” nacisk kładziony jest na, między innymi, kształtowanie umiejętności przyjmowania integralnej wizji osoby, okazywanie szacunku innym ludziom, docenianie ich wysiłku i pracy, wybór i urzeczywistnianie wartości służących osobowemu rozwojowi, podejmowanie wysiłku samowychowawczego, rozwiązywanie problemów i konfliktów (uczeń wskazuje źródło konfliktów i określa ich przyczyny, rozumie jak budowane są relacje międzyosobowe, ich znaczenie w rozwoju społeczno-emocjonalnym, w tym szacunek, udzielanie pomocy, współpraca, empatia), obronę własnej intymności i nietykalności seksualnej oraz poszanowanie ciała innej osoby, profilaktykę i przeciwdziałanie zagrożeniom takim, jak: uzależnienia chemiczne i behawioralne, presja seksualna, pornografia, cyberseks, prostytutka nieletnich.

Brak jest dowodów potwierdzających tezę o „utrzymywaniu się negatywnych stereotypów dotyczących kobiet w podręcznikach szkolnych oraz w ramach przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie””, jak też zasadność zalecenia usunięcia „dyskryminujących przedstawień kobiet i mężczyzn, takich jak obrazy systematycznie przedstawiające kobiety w życiu prywatnym i rodzinnym, a nie jako aktywne uczestniczki życia publicznego ...” (paragraf 81, zdanie pierwsze i czwarte). Sposób przedstawienia kobiet i mężczyzn w podręcznikach ściśle wynika z tematyki zajęć w ramach przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie”, nie jest zaś wyrazem dyskryminacji i, w żadnej mierze, nie można określić go jako „żyzne podłoże przemocy wobec kobiet” (paragraf 81, zdanie czwarte). Treści przekazywane w ramach tego przedmiotu stanowią realizację ustawy z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, która stanowi: „Do programów nauczania szkolnego wprowadza się wiedzę (...) o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej...”. W konsekwencji, w ramach przedmiotu „Wychowanie do życia w rodzinie” kobieta i mężczyzna są ukazywani przede wszystkim w kontekście życia rodzinnego, a nie w kontekście życia publicznego. W materiałach pomocniczych (ćwiczenia

i scenariusze zajęć) podjęte są zagadnienia równości kobiet i mężczyzn, pokojowego rozwiązywania konfliktów w relacjach międzyludzkich, przemocy (także wobec kobiet) oraz niestereotypowych ról płci i prawa do integralności osobistej. Jak wskazano wcześniej, w ramach innych przedmiotów nauczanych w szkołach przedstawiane są treści dotyczące innych aspektów życia społecznego, życia kobiet i mężczyzn.

Paragraf 82 – udział organizacji pozarządowych w edukacji prowadzonej w szkołach

Włączanie się w pracę szkoły podmiotów zewnętrznych, w celu wzbogacenia oferty edukacyjnej, odbywa się na podstawie ustawy z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, w oparciu o zasadę równego i niedyskryminującego traktowania wszystkich podmiotów (fundacji, stowarzyszeń, organizacji harcerskich, zrzeszeń sportowych). Za zgodą rady szkoły, rady rodziców i dyrektora w szkole mogą działać podmioty, których celem statutowym jest działalność wychowawcza, rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły. Podjęcie działalności w szkole wymaga uzgodnienia z dyrektorem szkoły jej warunków.

Każda szkoła opracowuje program wychowawczo-profilaktyczny, uwzględniający wyniki przeprowadzanej co roku diagnozy potrzeb rozwojowych uczniów. Program taki uchwała rada rodziców (organ reprezentujący ogół rodziców uczniów danej szkoły), w porozumieniu z radą pedagogiczną. W programie określane są kierowane do uczniów działania o charakterze wychowawczym, a także działania profilaktyczne adresowane do uczniów, rodziców, nauczycieli oraz pozostałych pracowników szkoły.

W związku z tym można wnioskować, że zagadnienia (albo sposób i zakres ich prezentowania) zaproponowane przez wskazane w raporcie organizacje nie odpowiadały potrzebom danych społeczności szkolnych i nie wpisywały się w planowane działania wychowawczo-profilaktyczne szkoły i, w konsekwencji, nie uzyskały zezwolenia dyrektora szkoły, odpowiadającego za całość działalności szkoły.

Paragraf 83 – doraźne kontrole podejmowanych w szkołach działań dotyczących praw kobiet i niedyskryminacji osób lgbt

Zapis tego paragrafu może błędnie sugerować, że w szkołach nie ma możliwości organizowania działań promujących prawa kobiet czy na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji – patrz wyjaśnienia do paragrafu 82.

Kuratorzy oświaty, sprawujący nadzór pedagogiczny nad szkołami, podejmują działania w związku ze zgłoszeniami rodziców, którzy nie wyrazili zgody na udział ich dzieci w przedsięwzięciu organizowanym w szkole.

W celu oceny przestrzegania przepisów prawa (w tym konstytucyjnie gwarantowanego prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem oraz prawa rodziców do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem), kuratoria zwracały się do dyrektorów szkół wskazanych przez rodziców o przedstawienie wyjaśnień w sprawie organizacji przedsięwzięć i/lub przeprowadzono kontrole.

Ministerstwo Edukacji i Nauki nie zbiera danych dotyczących kontroli doraźnych, dotyczących bieżącej pracy szkół.

Z kolei, dane przekazane Ministrowi Edukacji Narodowej przez Rzecznika Praw Obywatelskich świadczą, że w skali kraju kontrole takie są incydentalne. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich wystąpiło 4 kwietnia 2019 r. do kuratorów oświaty o przekazanie danych dotyczących kontroli doraźnych. W ciągu 18 miesięcy poprzedzających wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzono 32 kontrole doraźne, wyłącznie na wniosek rodziców. Kontrole zostały przeprowadzone w 7 województwach, na 16 istniejących:

– zachodniopomorskim – 1 kontrola doraźna,

- warmińsko-mazurskim – 1 kontrola doraźna,
- lubuskim – 1 kontrola doraźna,
- mazowieckim – 8 kontroli doraźnych,
- wielkopolskim – 1 kontrola doraźna oraz wizytacje wyjaśniające, prowadzone przez pracowników kuratorium,
- śląskim – 19 kontroli doraźnych,
- łódzkim – 1 kontrola doraźna.

Zgodnie z ustawą z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela nauczyciele odpowiadają dyscyplinarnie za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom:

- rzetelnej realizacji zadań związanych z powierzonym stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły (dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą), w tym zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę,
- wspierania każdego ucznia w jego rozwoju,
- dążenia do pełni własnego rozwoju osobowego,
- doskonalenia zawodowego, zgodnie z potrzebami szkoły,
- kształcenia i wychowywania młodzieży w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka,
- dbania o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich, zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Wyrażanie poparcia lub uczestniczenie w proteście dotyczącym kwestii światopoglądowych w czasie przeznaczonym na realizowanie lekcji nie jest wykonaniem obowiązków w zakresie wychowywania młodzieży, jak też nie stanowi rzetelnego realizowania zadań związanych z powierzonym nauczycielowi stanowiskiem.

W związku z uwagami zawartymi w drugim zdaniu paragrafu należy wyjaśnić, że strajk kobiet nie był spowodowany planami zaprzestania edukacji dotyczącej zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Rząd nie ogłaszał planów zaprzestania edukacji dotyczącej zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. W raporcie przedstawiona jest zatem informacja nie mająca podstawy w faktach. W istocie, strajk kobiet miał związek z planowanymi zmianami prawa w zakresie warunków przerywania ciąży. Uczestnicy strajku domagali się nieograniczonej możliwości przeprowadzania aborcji. Analiza wystąpień uczestników strajku wskazuje, że posługiwanie się terminem „zdrowie seksualne” ma na celu unikanie posługiwanie się terminem „aborcja”, czyli dezinformację co do rzeczywistych celów strajku. Utożsamianie przez niektóre grupy społeczne pojęcia „aborcja” ze „zdrowiem seksualnym”, czy „zdrowiem reprodukcyjnym” stanowi nadużycie.

Cele kształcenia i treści nauczania z zakresu edukacji seksualnej, uwzględnione w podstawie programowej realizowanej w szkołach, obejmują szerokie spektrum zagadnień, dlatego zawarto je w różnych obszarach edukacyjnych i przedmiotach (emocjonalny obszar rozwoju, przyroda, biologia, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie). Wymagania szczegółowe, określone w podstawie programowej dla poszczególnych etapów edukacyjnych, odpowiadają wiekowi, możliwościom i potrzebom poznawczym uczniów.

Wydaje się, że nienależycie wyważone zostały opinie przedstawione w raporcie. GREVIO wskazuje, że jedynie nauczyciele, którzy wyrazili poparcie dla tzw. czarnego – proaborcyjnego protestu kobiet, mogli spotkać się z podjęciem w stosunku do nich środków dyscyplinarnych. Należy zauważyć jednak użycie poważnych środków dyscyplinarnych, na przykład wobec nauczyciela akademickiego, na jednym z polskich uniwersytetów – doświadczony pracownik naukowy, z tytułem profesora, został oskarżony przez studentów o preferowanie podejścia naukowego niezgodnego z preferencjami i opiniami studentów.

W przypadku tym zachodzi podejrzenie wystąpienia okoliczności heterofobicznych. Tego typu zachowania dyskryminujące nie zostały odnotowane w raporcie.

Paragraf 84 – potrzeba szerszego podejmowania kwestii nierówności płci, prowadzącej do narażenia zdrowia

W Polsce nie stwierdzono występowania praktyki okaleczania żeńskich narządów płciowych. Przypadki przymusowego małżeństwa zdarzają się wśród romskiej grupy etnicznej. Grupa ta, dzięki realizacji od lat programu integracji społeczności romskiej w Polsce, jest coraz lepiej zintegrowana kulturowo, niemniej praktyka przedwczesnych małżeństw – tradycyjnych i sprzecznych z porządkiem prawnym – jest wciąż obecna.

Wobec występowania różnych przejawów przemocy domowej, w ostatnim czasie zaostrzono przepisy dotyczące sprawców przemocy domowej, w tym wprowadzono rozwiązania umożliwiające natychmiastową izolację sprawcy od ofiary (tzw. ustawa antyprzemocowa). Te prawne regulacje przeciwdziałają kształtowaniu postaw, które potęgują narażenie kobiet i dziewcząt na przemoc.

Paragraf 84 – możliwy negatywny wpływ projektowanych rozwiązań w zakresie kryminalizacji działań polegających na wspieraniu lub pochwalaniu stosunków seksualnych małoletnich lub ich innej aktywności seksualnej

W raporcie nie zostało przedstawione uzasadnienie wniosku, jakoby penalizacja działań „promujących lub pochwalających stosunek seksualny małoletniego lub inną jego aktywność seksualną”, mogła mieć szkodliwy wpływ na zdolność prowadzenia działań podnoszących świadomość na temat przemocy wobec kobiet, w szczególności przemocy seksualnej.

Polska stoi na stanowisku, że nie tylko reagowanie na zjawisko przemocy, ale także skuteczne zapobieganie mu jest priorytetem w przeciwdziałaniu przemocy. Budowanie postaw antydyskryminacyjnych i tolerancyjnych, opartych na przesłance godności osobistej każdego człowieka, musi objąć przede wszystkim młode pokolenie. Istotnym elementem tego procesu edukacji jest szkoła, jednakże z zachowaniem prawa rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Permisywna edukacja seksualna nie wpisuje się w to stanowisko gdyż, w praktyce, zawiera treści, które ograniczają tożsamość człowieka do aspektów seksualnych, pomijając kompleksowość osobowości ludzkiej oraz relacji międzyludzkich. Treść edukacji seksualnej wchodzi również w zakres prywatności osób i, z tego powodu, edukacja seksualna musi się odbywać z poszanowaniem prawa rodziców do wychowywania dzieci w zgodzie z ich poglądami i sumieniem.

Paragraf 88 – uwzględnianie w programach nauczania, podręcznikach i materiałach dydaktycznych określonych treści

Działania na rzecz mniejszości narodowych nie są objęte postanowieniami konwencji, zwłaszcza jej artykułem 14, dlatego zalecanie podejmowania współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się mniejszościami narodowymi nie wydaje się mieć wystarczających podstaw.

Paragraf 90 – ograniczony zasięg i przedmiot szkoleń dotyczących przemocy w rodzinie

Podnoszenie kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, policjantów, przedstawicieli oświaty, przedstawicieli ochrony zdrowia, przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, jest jednym z priorytetowych zadań w ramach krajowego programu przemocy w rodzinie. Szkolenia te dotyczą głównie:

- budowania lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy, w oparciu o działania zespołów interdyscyplinarnych,
- zagadnień takich jak realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc, mediacja, pomoc osobom pokrzywdzonym, praca z rodziną wieloprotblemową, praca z dzieckiem krzywdzonym, praca z osobami doznającymi przemocy, diagnozowanie przemocy, procedura „Niebieskiej Karty”, prawne aspekty przeciwdziałania przemocy.

Współfinansowany ze środków norweskich projekt "Przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych" (2020-2024) przewiduje szkolenia profesjonalistów realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy, na poziomie lokalnym, w szczególności pracowników „pierwszego kontaktu”. Głównym celem projektu jest poprawa funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych.

Paragrafy 93 i 97-98 – szkolenia profesjonalistów

Zawarte w raporcie uwagi dotyczące tematyki szkoleń organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury (szkolenie wstępne, szkolenia sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów, asesorów prokuratury, referendarzy sądowych, asystentów sędziów, asystentów prokuratorów, kuratorów zawodowych oraz urzędników sądów i prokuratury), a także współpracy przy ich organizacji z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się kobietami i zapewniającymi specjalistyczne wsparcie kobietom będącym ofiarami przemocy zostaną przekazane Szkole, w celu wzięcia ich pod uwagę przy tworzeniu programów szkoleń w następnych latach.

Problematyka przemocy w rodzinie i przemocy wobec kobiet jest obecna w szkoleniu aplikantów sędziowskich i prokuratorów, choć programy aplikacji nie przewidują zajęć poświęconych wyłącznie konwencji stambulskiej. W ramach aplikacji sędziowskiej poruszane są zagadnienia dotyczące przemocy w rodzinie, w tym przemocy wobec kobiet, w tym w kontekście ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego oraz ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, czci i nietykalności cielesnej, przeciwko rodzinie i opiece, przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności, a także w kontekście prawa rodzinnego i opiekuńczego: władzy rodzicielskiej, zarządu majątkiem dziecka, rozstrzygania o istotnych sprawach dziecka, spraw o odebranie dziecka, regulowania i wykonywania kontaktów z dzieckiem. Do stałych elementów kształcenia aplikantów prokuratorów należą, w szczególności: przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece, postanowienia ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, prawa ofiary przestępstwa (również w aspekcie konwencji stambulskiej), opieka nad małoletnim, w tym odebranie osoby pozostającej pod opieką oraz podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, postępowanie toczące się w trybie Konwencji dotyczącej cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę, sporządzonej w Hadze 25 października 1980 r.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury organizuje w latach 2019-2021 szkolenia dotyczące przemocy w rodzinie i przemocy wobec kobiet, również w kontekście, o którym mowa w art. 31 konwencji. Szkolenia uwzględniają uwarunkowania, jakie zachodzą na tle odmienności płci (żeńskie i męskie). Szkolenia:

- „Urowadzenie rodzicielskie w aspekcie transgranicznym” (2019),
- „Standardy ochrony dziecka” (2019),
- „Kontakty z dzieckiem – aspekt prawny i aspekt praktyczny” (2019),
- „Czynności kuratorów dla dorosłych w postępowaniu wykonawczym” (2019),
- „Czynności kuratorów rodzinnych – wybrane zagadnienia” (2019),

- „Dobre praktyki w aspekcie regulacji kontaktów z małoletnim. Współpraca sędziego i kuratora” (2020),
- „Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece popełniane na szkodę małoletniego pokrzywdzonego – wybrane zagadnienia” (2021),
- „Sytuacja dziecka w konflikcie okołorozwodowym rodziców – aspekty cywilne i karne” (2021).

Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało w marcu 2021 r. założenia programu szkolenia prokuratorów „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w ujęciu interdyscyplinarnym”, które zostanie włączone do harmonogramu szkoleń Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. Obecnie opracowywany jest program interdyscyplinarnych szkoleń kuratorów sądowych z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Paragraf 95 – kwalifikacje lekarzy i pielęgniarek w zakresie rozpoznawania przemocy i przemocy w rodzinie

Podstawową wiedzę i umiejętności zawodowe lekarz zdobywa w procesie kształcenia przed- i podyplomowego. W ramach studiów tematyka przemocy, kształtowania prawidłowej relacji lekarz-pacjent oraz identyfikowania czynników przemocy wobec dorosłych i dzieci jest szeroko omawiana. Obejmuje to, między innymi:

- sposoby postępowania diagnostycznego i terapeutycznego właściwe dla określonych stanów chorobowych,
- formy przemocy,
- modele wyjaśniające przemoc w rodzinie i przemoc w wybranych instytucjach,
- społeczne uwarunkowania różnych form przemocy oraz rolę lekarza w jej rozpoznawaniu,
- identyfikowanie czynników ryzyka wystąpienia przemocy,
- rozpoznawanie przemocy i odpowiednie reagowanie,
- zagadnienia dotyczące dziecka maltretowanego i wykorzystywania seksualnego,
- znaczenie komunikacji werbalnej i niewerbalnej w procesie komunikowania się z pacjentem podlegającym przemocy,
- pojęcie zaufania w interakcji z pacjentem,
- etyczne, społeczne i prawne uwarunkowania wykonywania zawodu lekarza,
- regulacje prawne dotyczące praw pacjenta i tajemnicy lekarskiej.

Szkolenie w tym zakresie przeszło 198.206 zarejestrowanych lekarzy.

Wiedzę tę lekarze rozszerzają w toku szkolenia specjalizacyjnego, doskonalenia zawodowego, e-learningowego lub samokształcenia.

Jeśli chodzi o kształcenie pielęgniarek i położnych, to treści z zakresu zapobiegania i wykrywania przemocy ujęte są w standardach kształcenia przeddyplomowego pielęgniarek i położnych, określonych rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 26 lipca 2019 r. sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza dentystry, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego. W ramach kształcenia podyplomowego pielęgniarki i położnej tematyka zapobiegania, rozpoznawania i reagowania na przypadki przemocy w rodzinie podejmowana jest w ramach wybranych programów kształcenia.

Paragraf 96 – niedostateczne szkolenia pracowników Urzędu do spraw Cudzoziemców

Zalecenie dotyczące szkoleń pracowników Urzędu do spraw Cudzoziemców realizowane jest w stopniu wystarczającym. Szkolenia uwzględniają tematykę, o której mowa w art. 15 konwencji, pracownicy mogą korzystać ze ścieżki szkoleniowej przygotowanej przez EASO, która uwzględnia takie moduły treningowe jak: EASO: Interviewing Vulnerable Persons, Interviewing Children, Gender, Gender Identity and Sexual Orientation, Trafficking in

Human Beings.

Pracownicy socjalni przechodzą szkolenie, tak w zakresie pracy z ofiarą przemocy, jak i z jej sprawcą. Szkolenia te organizowane są indywidualnie, na życzenie poszczególnych pracowników, jak również odbywają się szkolenia grupowe, wszystkich pracowników danego ośrodka dla cudzoziemców.

Może budzić wątpliwości zawarte w raporcie stwierdzenie, że niewystarczająca liczba szkoleń wpływa negatywnie na jakość decyzji kończących postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej. Z raportu nie wynika, na jakiej podstawie sformułowana została ta ocena – czy w oparciu o analizę jakości treści decyzji, czy też w oparciu o analizę przyczyn uchylania decyzji Szefa Urzędu do spraw Cudzoziemców przez Radę do spraw Uchodźców lub sądy administracyjne.

Paragraf 109 – wizerunek kobiet w mediach, prezentacja treści dotyczących przemocy wobec kobiet

Uwaga GREVIO, że obecna Strategia regulacyjna (2017-2022), w przeciwieństwie do poprzedniej, nie zawiera zestawu ukierunkowanych działań, mających na celu promowanie równości kobiet i mężczyzn w mediach, została sformułowana bez należytego wzięcia pod uwagę wyjaśnień udzielonych w trakcie spotkania 30 września 2020 r. przedstawicieli Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z delegacją GREVIO. Strona polska wskazała wówczas, że brak w strategii takich określonych explicite działań nie oznacza, że zostały one zaniechane. Ustawa z 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji wyraźnie zakazuje wszelkiej dyskryminacji, w tym ze względu na płeć, we wszelkich audycjach i przekazach, a stwierdzenie naruszenia tego zakazu powoduje nałożenie kary na dostawcę usługi audiowizualnej. W Strategii regulacyjnej nie wymienia się wszystkich obowiązków ustawowych organu regulacyjnego, ale nie oznacza to, że obowiązków w tym zakresie nie ma – wynikają one wprost z ustawy i nie jest konieczne stałe ich przypominanie w dokumentach tworzonych przez Krajową Radę. Realizacja tych obowiązków następuje z mocy samej ustawy i w żaden sposób nie jest zależna od ich wpisania do dokumentu przyjętego przez Radę.

Po drugie, pozytywne wyniki badania KRRiT sposobu prezentacji kobiet w mediach (Raport na temat wizerunku kobiet w mediach, stanowiący wkład w implementację wskaźników równości płci zalecanych dla regulatorów i dostawców usług medialnych przez działającą w ramach Europejskiej Grupy Regulatorów do spraw Audiowizualnych Usług Medialnych (ERGA) podgrupę roboczą do spraw różnorodności płci) nie dały podstawy do wydania rekomendacji dla sektora medialnego w zakresie przeciwdziałania negatywnym stereotypom dotyczącym kobiet. Badanie było reprezentatywne dla całego rynku medialnego, objęło największych dostawców usług medialnych, zarówno nadawców publicznych, jak też koncesjonowanych, i dotyczyło zróżnicowanych gatunkowo, najpopularniejszych polskich seriali, dostępnych nie tylko w telewizji, ale także w ramach VoD.

W związku ze stwierdzeniem (zdanie trzecie paragrafu), że Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji wydaje rocznie jedynie kilka decyzji, należy podkreślić, że w opinii Rady jest to pozytywne zjawisko, świadczy bowiem o przestrzeganiu prawa przez podmioty rynkowe. Liczba wydanych decyzji zależy od liczby stwierdzonych naruszeń. W razie stwierdzenia naruszenia nie ma możliwości odstąpienia od wydania decyzji, gdyż jest to zobowiązanie wynikające z ustawy i obligatoryjne.

Paragraf 111 – zasady etyki dziennikarskiej

W związku z uwagami dotyczącymi treści kodeksów postępowania, przyjmowanych przez media i stowarzyszenia dziennikarzy, należy wskazać, że Trybunał Konstytucyjny, w wyroku z 23 marca 2006 r. (K 4/06) stwierdził, między innymi, że organ władzy publicznej, jakim jest

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, nie powinien być uprawniony do podejmowania działań w zakresie określania zasad etyki dziennikarskiej oraz egzekwowania przestrzegania tych zasad. W opinii Trybunału Konstytucyjnego otwartość i wysoki stopień niedookreśloności klauzuli etyki dziennikarskiej, w powiązaniu z brakiem gwarancji instytucjonalnych i proceduralnych sprawia, że od każdorazowej, arbitralnej oceny Rady zależałoby, czym jest etyka dziennikarska i czy dane zachowanie było zgodne z zasadami etyki dziennikarskiej. Taki stan rzeczy stwarzałby realne zagrożenie niekontrolowanego i niezgodnego z Konstytucją RP ograniczania wolności słowa. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że przyznanie Radzie zadania w postaci „inicjowania i podejmowania działań w zakresie ochrony zasad etyki dziennikarskiej” wykracza poza rolę i pozycję ustrojową tego organu. Nie jest zadaniem organów państwowych, realizujących politykę w zakresie koncesjonowania działalności nadawców, ustalanie standardów etyki zawodowej i ich egzekwowanie. Te względy powodują, że Rada, co do zasady, nie ma możliwości wpływania na działania nadawców w zakresie tworzenia dziennikarskich kodeksów etycznych czy monitorowania tego rodzaju działalności. W zakresie zasad etyki dziennikarskiej decydujące stanowisko co do ich kształtu i zakresu należy do mediów i dziennikarzy.

Paragraf 112 – ograniczenia wolności mediów, wpływające na możliwości informowania i wyrażania opinii na temat równości płci oraz przemocy wobec kobiet

Przedstawione w tej części raportu spostrzeżenia i wnioski mają ogólnikowy charakter, nie zostało wskazane, na jakiej podstawie zostały one sformułowane. Ponadto, uwagi dotyczące, generalnie, niezależności mediów i swobody informowania, nie mieszczą się w zakresie przedmiotowym konwencji.

Nie można zgodzić się z zawartym w raporcie stwierdzeniem, że istnieje ryzyko ograniczenia wolności mediów w Polsce. Wolność działalności mediów gwarantowana jest zarówno przez Konstytucję RP (w szczególności art. 54), jak i na poziomie ustawowym (ustawa z 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe). Wprowadzane w ostatnich latach zmiany ustawy – Prawo prasowe przyczyniają się do zwiększenia swobody dziennikarskiej, między innymi zliberalizowano przepisy dotyczące autoryzacji wypowiedzi dla prasy, wprowadzono zakaz rozwiązywania umowy o pracę z dziennikarzem, który narusza linię redakcyjną danego wydawcy.

Jako wyraz dobrych praktyk należy wskazać rozwiązania programowe stanowiące odpowiedź na negatywny wpływ przekazu medialnego seksualizującego wizerunek kobiet, w celu wstrzymania przekazu upodlającego, czy wykorzystującego cechy kobiet.

Jeżeli chodzi o kwestię wizerunku kobiety, często podnoszoną przez GREVIO, to dostrzega się potrzebę dokonania zmian legislacyjnych, w celu odzwierciedlenia w prawie, że promowanie i prezentowanie treści pornograficznych, a także innych form seksualizujących wizerunek kobiet i dziewcząt, jest przejawem ich dyskryminacji, odbierania godności oraz formą wykorzystywania, a także elementem przemocy na tle seksualnym. W związku z tym, podjęte zostały badania i analizy, których wyniki będą stanowić punkt wyjścia do dalszych prac.

Paragraf 118 – udział przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości w realizacji procedury „Niebieskiej Karty”

Wsparcie udzielane ofiarom przemocy w rodzinie, w ramach procedury „Niebieskiej Karty”, opiera się na, opracowanym wspólnie z osobą doznającą przemocy w rodzinie, indywidualnym planie pomocy. Indywidualny plan przewiduje podejmowanie działań przez różne służby: jednostki organizacyjne pomocy społecznej, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, Policję, jednostki oświaty i ochrony zdrowia, a także inne służby działające w obszarze prawa, terapii, opieki zdrowotnej, wsparcia socjalnego i prawnego,

wsparcia dzieci. Fakt, że udział przedstawicieli organów wymiaru sprawiedliwości w pracach zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych jest fakultatywny, nie wpływa negatywnie na jakość wsparcia udzielanego ofiarom przemocy. Każdorazowo, kiedy ich udział w realizacji procedury „Niebieskiej Karty” jest niezbędny, do prac w ramach zespołu lub grupy delegowany jest przedstawiciel odpowiedniego organu wymiaru sprawiedliwości.

Paragrafy 121, 122, 277, 278 – ocena ryzyka

W ramach działań mających na celu monitorowanie stanu bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy, objętej procedurą „Niebieskiej Karty”, możliwa jest ocena ryzyka ponownego wystąpienia przemocy oraz dostosowanie form świadczonej pomocy i wsparcia do aktualnej sytuacji. Stosowanie standardowych kwestionariuszy dotyczących potrzeb ofiar przemocy mogłoby mieć negatywne konsekwencje w postaci pominięcia istotnych faktów mogących mieć wpływ na zakres i formę udzielanej pomocy. Nadmiernie szczegółowe i sztywne uregulowanie sposobu przeprowadzania rozpoznania potrzeb ofiar przemocy mogłoby prowadzić do stosowania schematycznych rozwiązań, pomijających stan faktycznego zagrożenia w każdym odrębnym przypadku przemocy.

W związku z zaleceniem systematycznego przeprowadzania oceny ryzyka i stanu bezpieczeństwa ofiar przemocy, zwłaszcza w kontekście realizacji procedury „Niebieskiej Karty”, należy wskazać, że lista czynności podejmowanych w ramach procedury „Niebieskiej Karty” nie jest zamknięta. Zakres podejmowanych działań ściśle uzależniony od sytuacji osoby czy rodziny, w której występuje przemoc. Każdy przypadek jest rozpatrywany indywidualnie, nie istnieją bowiem uniwersalne wytyczne dotyczące metod i środków, jakie należy przedsięwziąć w przypadku przemocy w rodzinie.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” określa szczegółowo sposób postępowania, zarówno z osobą doznającą przemocy, jak i ze sprawcą, a także listę czynności, które należy wykonać w trakcie udzielania pomocy i wsparcia.

Realizując procedurę „Niebieskiej Karty” członkowie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych, reprezentujący różne instytucje, mają obowiązek współpracy oraz informowania przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego, który koordynuje działania członków zespołu/grupy. Obowiązek współpracy i informowania dotyczy przekazywania informacji na temat aktualnej sytuacji rodziny, tak by, w razie potrzeby, możliwe było modyfikowanie rodzaju i zakresu podejmowanych działań, także w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. Rodzaj użytych w tym celu środków i metod uzależniony jest od źródła i stopnia zagrożenia.

Paragraf 128 – rzeczywisty dostęp do pomocy i wsparcia

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane są przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego, na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej i ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Wszystkie służby, na każdym poziomie, zobowiązane są udzielać wszechstronnej i kompleksowej pomocy kobietom doświadczającym przemocy w rodzinie. W przypadku zagrożenia przemocą lub jej wystąpienia mają one obowiązek podjąć określone w aktach prawnych działania, zatem zarzut, że poziom wsparcia w ramach procedury „Niebieskiej Karty” zależy od uznania pracowników socjalnych, jest nieuzasadniony.

Paragraf 132 – indywidualizacja udzielanej pomocy

Osoby doznające przemocy objęte są pomocą w ramach działań realizowanych przez zespoły interdyscyplinarne, w oparciu o procedurę „Niebieskiej Karty”. Pomoc udzielana jest

z uwzględnieniem sytuacji osoby krzywdzonej, jej zasobów i możliwości, w oparciu o opracowany przy jej udziale indywidualny plan pomocy. Rodzaj podejmowanych działań określany jest przy uwzględnieniu okoliczności indywidualnych, w tym takich jak płeć, wiek, niepełnosprawność. Takie postępowanie wymusza konstrukcja formularzy wykorzystywanych przy realizacji procedury „Niebieskiej Karty”. W związku z tym wydaje się, że nie ma podstawy zawarta w raporcie uwaga dotycząca nieuwzględniania w działaniach pomocowych krzyżujących się czynników, takich jak niepełnosprawność, bezdomność, wiek i płeć.

Paragraf 135 – ograniczony dostęp niektórych grup kobiet do opieki medycznej

Informacja dotycząca przeszkód w dostępie do opieki medycznej niepełnosprawnych kobiet, kobiet pochodzenia romskiego, kobiet lbt i nie została poparta faktami czy danymi. Przeciwnie, jeżeli chodzi o kobiety romskie, Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020 przewidywał ułatwienia dostępu do opieki zdrowotnej dla kobiet romskich (w ramach projektów związanych z szeroko rozumianą opieką i profilaktyką zdrowotną). Działania prozdrowotne objęły ponad 6 tys. osób pochodzenia romskiego (brak danych w podziale na płeć, ale można zakładać, że większość beneficjentów stanowiły kobiety i dziewczęta romskie).

Paragraf 136 – w zakresie dostępu do opieki medycznej Romów pochodzących z Rumunii

Zgodnie z ustawą z 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium RP, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich UE i członków ich rodzin, obywatelowi UE przysługuje prawo pobytu na terytorium RP przez 3 miesiące, bez konieczności dochowania warunków pobytu, takich jak posiadanie wystarczających środków finansowych na utrzymanie siebie i członków rodziny, posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce lub prawa do świadczeń na podstawie unijnych przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego albo posiadanie prywatnego ubezpieczenia zdrowotnego.

Obywatel Rumunii, jako obywatel innego państwa członkowskiego UE, wjeżdżając na terytorium Polski powinien posiadać Europejską Kartę Ubezpieczenia Zdrowotnego, uprawniającą do korzystania ze świadczeń zdrowotnych w przypadku nagłego zachorowania, wypadku, zagrożenia zdrowia lub życia. Stanowią o tym unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Jeżeli pacjent nie posiada karty, świadczeniodawca:

- może zwrócić się do oddziału wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia o złożenie wniosku do macierzystej instytucji ubezpieczenia zdrowotnego o wydanie certyfikatu zastępującego kartę,
- ma prawo obciążyć pacjenta kosztami udzielonych świadczeń zdrowotnych, które następnie można odzyskać w macierzystej instytucji ubezpieczenia zdrowotnego.

Obywatele Rumunii, legalnie zamieszkali na terytorium Polski, powinni posiadać dokument S1, wydany przez rumuńską instytucję ubezpieczenia zdrowotnego i potwierdzający prawo do korzystania z pełnej opieki zdrowotnej w Polsce na koszt tej instytucji.

Większość przebywających w Polsce obywateli Rumunii pochodzenia romskiego nie ma ubezpieczenia zdrowotnego w państwie pochodzenia, ani wystarczających środków na sfinansowanie kosztów leczenia w Polsce. Na ogół nie mają również ubezpieczenia zdrowotnego w Polsce (na przykład z tytułu zatrudnienia, samozatrudnienia) i mają nieuregulowany status pobytowy.

Jeżeli romscy migranci nie spełniają warunków legalizacji pobytu (na przykład ze względu na brak środków finansowych, brak zatrudnienia, brak uprawnień do korzystania ze świadczeń zdrowotnych) lub ich rejestracja nie jest możliwa (ze względu na brak możliwości potwierdzenia statusu obywatela UE), a mimo to nadal (nielegalnie) przebywają na terytorium

Polski, to zgodnie z obowiązującymi przepisami polski system opieki zdrowotnej nie może im zapewnić dostępu, w pełnym zakresie, do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Mają oni prawo do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych (finansowanych ze środków publicznych) związanych z leczeniem: uzależnień od alkoholu, narkotyków i środków odurzających, chorób psychicznych, chorób zakaźnych. Mają oni również prawo, w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia, do bezpłatnej opieki medycznej udzielanej przez zespoły ratownictwa medycznego. Osobom takim zapewniana jest również pomoc medyczna w przypadkach nagłego zachorowania i zagrożenia zdrowia lub życia. Tym samym gwarantowane jest poszanowanie ich praw humanitarnych.

Prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych przysługuje uchodźcom i innym osobom przebywającym w danym państwie legalnie i w związku ze spełnieniem obiektywnych kryteriów, zgodnie z przepisami państwa przyjmującego.

Wcielenie w życie rozwiązań polegających na objęciu pełną opieką zdrowotną wszystkich osób, w tym cudzoziemców przebywających nielegalnie w danym państwie, mogłoby oznaczać potencjalnie olbrzymie obciążenia finansowe i organizacyjne dla systemu ochrony zdrowia. Ponadto, byłoby nie do pogodzenia z samą istotą polskiego systemu opieki zdrowotnej, opartego na zasadzie solidaryzmu społecznego oraz, w głównej mierze, na zasadzie ubezpieczenia i, związanego z nim, obowiązku opłacania składki zdrowotnej.

Polskie prawo przewiduje szereg możliwości uregulowania przez cudzoziemców statusu pobytowego i, w konsekwencji, uzyskania prawa do świadczeń zdrowotnych.

Paragraf 139 – specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie

Wskazanie w przedostatnim zdaniu paragrafu, że zasadą w pracy z osobą doznającą przemocy jest dążenie do tego, aby pozostała w związku z osobą stosującą wobec niej przemoc, nie ma oparcia w faktach. Działania podejmowane we współpracy z osobą doznającą przemocy mają przede wszystkim charakter interwencyjny, a ich celem jest zapewnienie jej bezpieczeństwa poprzez, na przykład, natychmiastową izolację sprawcy przemocy. Osoby doznające przemocy mają równocześnie dostęp do szerokiego spektrum pomocy i wsparcia, po to aby mogły uporać się z traumatyzującymi doświadczeniami oraz odzyskały poczucie bezpieczeństwa.

Z kolei, w ostatnim zdaniu paragrafu wskazuje się na „ogólny brak profesjonalistów specjalnie przeszkolonych do zapewnienia kobietom opieki i wsparcia po traumatycznych doświadczeniach oraz wsparcia kobiet będących ofiarami przemocy ze strony partnerów intymnych”. Nie została podana podstawa sformułowania takiego wniosku. W związku z tym należy wskazać, że specjaliści pracujący w obszarze przeciwdziałania przemocy mają niezbędną wiedzę i umiejętności zawodowe oraz wysokie kompetencje interpersonalne, tak by właściwie wykonywać obowiązki w zakresie wsparcia ofiar i przeciwdziałania przemocy, nabyte w toku studiów oraz regularnego dalszego szkolenia. Informacje o przygotowaniu zawodowym profesjonalistów przedstawione zostały w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji, w trakcie wizyty GREVIO w Polsce (wrzesień 2020 r.) oraz w uwagach do projektu raportu GREVIO (maj 2021 r.).

Paragraf 140 – dostęp do wsparcia specjalistycznego

W związku z przedstawioną w raporcie niewłaściwą interpretacją przesłanek uruchomienia procedury „Niebieskiej Karty” i mechanizmu jej realizacji, należy wskazać, że osoba pokrzywdzona przemocą korzysta z pomocy i wsparcia z inicjatywy własnej, po skontaktowaniu się z wybraną instytucją pomocową, bądź w ramach procedury „Niebieskiej Karty”.

Wszczęcie procedury „Niebieskiej Karty” następuje w przypadku powzięcia przez pracownika lub funkcjonariusza, w toku czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia

stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie. Wszczęcie procedury może nastąpić nawet gdy istnieje jedynie podejrzenie stosowania przemocy, nieoparte żadnymi dowodami, czy okolicznościami.

Wszczęcie procedury i realizacja w jej ramach działań nie są uzależnione od zgody osoby doznającej przemocy. Ma to na celu zapewnienie ochrony również wtedy, gdy ofiara przemocy obawia się, bądź nie jest zdolna samodzielnie podjąć działania.

Podejmowane w ramach procedury „Niebieskiej Karty” działania nie implikują kontaktów ze sprawcą, na żadnym etapie. W szczególności, rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne przewiduje, że oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie nie prowadzi się w miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie. Regulacja ta gwarantuje odizolowanie sprawców przemocy w rodzinie od ofiar. Planowane jest wprowadzenie podobnych rozwiązań w odniesieniu do realizacji programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Dodatkowo, w regulaminach zespołów interdyscyplinarnych/grup roboczych powinien znajdować się wyraźny zakaz prac zespołu/grupy implikujących kontakty ofiary ze sprawcą.

Należy mieć na względzie, że założeniem ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i przepisów wykonawczych do niej oraz kolejnych krajowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest zapewnienie ofierze przemocy w rodzinie bezpieczeństwa, na każdym etapie udzielania wsparcia i pomocy. Wytyczna ta musi być, co oczywiste, brana pod uwagę także przy organizowaniu instytucji pomocy oraz ustalaniu procedur ich działania.

Zakończenie procedury jest możliwe w razie ustania przemocy w rodzinie lub po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy, lub w razie rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań (podejrzenie stosowania przemocy nie potwierdziło się). Wskaźnikiem, że przemoc ustała, jest określony czas bez występowania aktów przemocy, co jest ustalane na podstawie monitoringu sytuacji w rodzinie prowadzonego przez przedstawiciela określonej służby (dzielnicowego, pracownika socjalnego, pedagoga szkolnego, kuratora sądowego).

Decyzję o zakończeniu procedury podejmuje przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego, po zasięgnięciu opinii członków zespołu interdyscyplinarnego/grupy roboczej, co gwarantuje, że ocena indywidualnej sytuacji dokonywana jest z perspektywy każdej z osób wchodzących w skład zespołu lub grupy.

Decyzji o zakończeniu lub kontynuacji procedury nie może podjąć osoba dotknięta przemocą w rodzinie, z uwagi na ryzyko uzależnienia tej decyzji od subiektywnych emocji bądź wpływu sprawcy przemocy.

Paragraf 142 – opieka medyczna nad ofiarami niektórych form przemocy

Przymusowa sterylizacja i przymusowa aborcja są w Polsce spenalizowane, zaś nieprzestrzeganie prawa w tym zakresie oraz przeciwdziałanie temu to przedmiot działania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Zgodnie z art. 68 Konstytucji RP każdy ma prawo do ochrony zdrowia. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa z 27 sierpnia 2014 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Zgodnie z ustawą z 6 listopada 2008 r. o prawach

pacjenta i Rzecznika Praw Pacjenta, pacjent ma prawo do świadczeń zdrowotnych odpowiadających wymaganiom aktualnej wiedzy medycznej.

Świadczenia zdrowotne udzielane są w sposób zindywidualizowany i odpowiadający, zgodnie z aktualną wiedzą medyczną, problemowi zdrowotnemu danego pacjenta. Odnosi się to do wszystkich świadczeń opieki zdrowotnej, w tym do tych, jakie powinny zostać udzielone, jeżeli u pacjentki zdiagnozowane zostałyby, na przykład, okaleczenie żeńskich narządów płciowych.

Paragraf 146 – miejsca schronienia nie oferują bezpiecznego pobytu

Stwierdzenie, że placówki dla ofiar przemocy w rodzinie nie oferują bezpiecznego schronienia nie ma odzwierciedlenia w prawie i faktach.

Regulacje prawne nakładają obowiązek zagwarantowania bezpieczeństwa osób doznających przemocy w rodzinie. Na przykład, rozporządzenie w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne przewiduje, że placówka ma obowiązek zapewnić ofierze przemocy w rodzinie ochronę przed osobą stosującą przemoc.

Niektóre placówki nie podają do publicznej wiadomości swojej lokalizacji (adresu). Tak jest, na przykład, w przypadku Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Warszawie, prowadzonego przez Centrum Praw Kobiet.

Paragraf 155 – kwalifikacje lekarzy i pielęgniarek

Lekarze podstawowej opieki zdrowotnej, lekarze szpitalnych oddziałów ratunkowych, izb przyjęć, ginekolodzy, pediatrzy oraz lekarze medycyny sądowej i pozostali są właściwie przygotowani do oceny stanu pacjenta pod kątem obrażeń wynikających z przemocy. Ocena przeprowadzana jest na podstawie wywiadu lekarskiego i badania fizykalnego. W przypadku stwierdzenia przemocy i gwałtu mają obowiązek poinformować odpowiednie organy o rozpoznanej sytuacji. Zgłoszenia dokonywane są zawsze w przypadku przemocy wobec dzieci. Osoby dorosłe nie zawsze przyznają się, że są ofiarami przemocy lub mogą nie wyrazić zgody na badanie, korzystając z prawa pacjenta do podjęcia decyzji w tym zakresie.

Paragrafy 155, 158 i 159 – ograniczenia w dokonywaniu wyborów w zakresie zdrowia prokreacyjnego

Obowiązujące w Polsce mechanizmy i narzędzia prawne mające na celu ukierunkowanie pomocy kobietom, które doznały przemocy, w tym przemocy seksualnej poprzez gwałt, nie kolidują z prawami, jakie im przysługują lub powinny przysługiwać. Na podstawie raportu GREVIO trudno wywnioskować, jakie zmiany powinny zostać przeprowadzone przez polskiego prawodawcę, w celu zapewnienia szczególnych gwarancji skutecznego zapobiegania przestępstwom gwałtu. Raport zawiera ogólne sformułowania i, jak się wydaje, szczególnie podkreśla konieczność zapewnienia bezrefleksyjnego dostępu do aborcji prewencyjnej, w tym środków wczesnoporonnych. W tym kontekście Polska dostrzega istotne znaczenie umiejętnego wyważenia podejmowanych środków, wykluczającego automatyzm działania który, w sferze seksualności człowieka, może powodować znaczące szkody.

Wszystkie stosowane w Polsce mechanizmy prawne zakładają konieczność regularnego podwyższania kompetencji funkcjonariuszy Policji, członków personelu medycznego i innych służb, które są powoływane do pomocy pokrzywdzonym.

Należy dodatkowo wskazać, że obowiązujące prawo międzynarodowe nie daje jakichkolwiek podstaw do tzw. prawa do aborcji. Przeciwnie, Konwencja o prawach dziecka gwarantuje

każdemu dziecku, także przed jego urodzeniem, prawo do życia.

Nie można wyrazić aprobaty dla stwierdzeń sugerujących, że w Polsce stygmatyzuje się kobiety poprzez politykę „pro life”. Wobec takich zastrzeżeń należy wskazać, że coraz więcej osób, broniących prawa do życia od poczęcia do naturalnej śmierci, czuje się dyskryminowane ze strony wielu aktywistek i aktywistów proaborcyjnych.

Zarówno konwencja, jak i raport GREVIO wydają się promować rozwiązania sprzyjające dostępowi do aborcji, czego szczególnym wyrazem jest promowanie kampanii informujących o możliwościach dokonania aborcji, stosowania środków wczesnoporonnych i innych form bezpośrednio hamujących możliwości rozwoju płodu ludzkiego. Taka perspektywa nie jest zgodna z gwarancjami prawnymi służącymi ochronie życia każdego człowieka, z uwzględnieniem jego godności. Dodatkowo, może stwarzać, w niektórych okolicznościach, duże ryzyko dla zdrowia i życia kobiet.

Paragrafy 158-161 – opieka medyczna nad ofiarami zgwałcenia

Przerywanie ciąży jest w Polsce, po wystąpieniu określonych okoliczności, dopuszczalne, kwestię tę regulują przepisy ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

Odnosząc się do stwierdzenia (zdanie ostatnie paragrafu 158), zgodnie z którym ofiara gwałtu skutkującego niechcianą ciążą musi mieć dostęp do usług wsparcia na takich samych zasadach, jak każda ofiara przemocy seksualnej, także wtedy, gdy decyduje się na przerwanie ciąży, należy wskazać, że zgodnie z ustawą o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, przerwanie ciąży jest dopuszczalne, między innymi gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Procedura realizacji zabiegów przerywania ciąży wynika z przepisów ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży. Świadczenie to, w przypadkach określonych ustawą, należy do świadczeń gwarantowanych i jest udzielane przez szpitale, które zawarły umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia na realizację świadczeń w zakresie położnictwa i ginekologii.

Podpisując umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia, świadczeniodawca zobowiązuje się do realizacji wszystkich świadczeń określonych w umowie. W razie braku możliwości udzielenia świadczenia, której nie można było wcześniej przewidzieć, świadczeniodawca jest zobowiązany niezwłocznie podjąć działania w celu zachowania ciągłości udzielania świadczeń, i jednocześnie powiadomić Fundusz o tym zdarzeniu i podjętych czynnościach. Taka sytuacja może zaistnieć w przypadku odmowy przez lekarza wykonania świadczenia z powołaniem się na „klauzulę sumienia”.

Korzystanie przez lekarzy z „klauzuli sumienia” uregulowane jest w sposób zapewniający realizację prawa lekarza do powstrzymania się od wykonania świadczenia niezgodnego z jego sumieniem oraz umożliwiający pacjentowi uzyskanie świadczenia, do którego jest uprawniony, a także realizację prawa pacjenta do informacji. Zgodnie z ustawą z 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej podmiot wykonujący działalność leczniczą podaje do wiadomości publicznej informacje o zakresie i rodzajach udzielanych świadczeń zdrowotnych. W przypadku gdy lekarz, powołując się na „klauzulę sumienia”, odmówi udzielenia świadczenia, obowiązek poinformowania o podmiocie, w którym takie świadczenie można uzyskać, leży po stronie świadczeniodawcy – podmiotu leczniczego, w którym lekarz powstrzymał się od wykonania świadczenia. Procedura ta ma charakter generalny – odnosi się do wszystkich świadczeń opieki zdrowotnej. „Klauzula sumienia” jest prawem lekarza, nie może powoływać się na nią podmiot leczniczy.

Odnosząc się do niskiej liczby przypadków przerywania ciąży w sytuacji, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, co ma dowodzić,

że kobiety mają trudności w dostępie do zabiegów przerwania ciąży, należy wskazać, że ustawa o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży określa przesłanki, spełnienie których uprawnia do wykonania zabiegu przerwania ciąży. Należy wyraźnie podkreślić, że przepisy ustawy konstytuują uprawnienie do przeprowadzenia takiego zabiegu, a nie zobowiązanie do jego wykonania – przeprowadzenie zabiegu przerwania ciąży, w okolicznościach uprawniających do jego przeprowadzenia, zależy wyłącznie od decyzji kobiety. Liczba wykonanych zabiegów przerwania ciąży w przypadku, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, nie może być zatem uznana za wskaźnik ewentualnych trudności w uzyskaniu zaświadczenia wydawanego przez prokuratora bądź obaw kobiet przed stygmatyzacją. Nawet jeśli skutkiem zgwałcenia jest ciąża, to nie każda kobieta decyduje się na jej przerwanie, a przesłanki podjętej przez kobietę decyzji są ściśle indywidualne.

W 2018 r. przeprowadzono jeden zabieg przerwania ciąży w przypadku, gdy zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego, w 2019 r. przeprowadzono 3 takie zabiegi.

Paragraf 168 – procedury „Niebieskiej Karty” wszczynane przez lekarzy

W związku z uwagami dotyczącymi procedur „Niebieskiej Karty” wszczynanych przez lekarzy, należy zwrócić uwagę, że pacjent może odmówić zgody na badanie bądź zrezygnować z uzyskania zaświadczenia, pacjent może także odmówić ujawnienia, w toku przeprowadzania z nim wywiadu medycznego, informacji dotyczącej mechanizmu powstania uszkodzeń ciała. Jest to wyrazem prawa do wolności osobistej i decydowania o sobie, co gwarantuje Konstytucja RP. Z tego względu sugestie GREVIO co do możliwych przyczyn niskiej liczby procedur wszczynanych przez lekarzy (zdanie trzecie paragrafu) budzą wątpliwości.

Paragrafy 170 i 171 – zgłaszanie przez profesjonalistów

Teza, że obowiązek zgłaszania przypadków przemocy przez profesjonalistów może dyskryminować kobiety, ponieważ może dla nich stanowić barierę w poszukiwaniu pomocy (paragraf 170), nie ma odzwierciedlenia w faktach. Procedura „Niebieskiej Karty” ma charakter interwencyjno-pomocowy. Uruchamiana jest w razie podejrzenia przemocy w rodzinie. Jej uruchomienie jest obowiązkiem przedstawiciela służby zobligowanej do jej wszczęcia i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Wszczęcie procedury ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. Nawet jeśli osoba nie potwierdza, że doznaje przemocy, ale okoliczności sprawy wzbudzają podejrzenie przemocy w rodzinie, to procedura „Niebieskiej Karty” powinna być wszczęta. Takie rozwiązanie zostało przyjęte ponieważ osoby doznające przemocy w rodzinie często, na przykład ze strachu przed sprawcą przemocy i nasileniem zachowań agresywnych z jego strony, albo ze wstydu, że są tak traktowane przez najbliższego członka rodziny, nie podejmują działań, które mogłyby zmienić ich sytuację, oczekując, że pomoc przyjdzie „z zewnątrz”.

W związku z postulatem zrewidowania obowiązku zgłaszania przez profesjonalistów przypadków przemocy wobec kobiet i ich dzieci, należy wskazać, że sformułowanie „poważny akt przemocy” (paragraf 171, zdanie drugie) wydaje się nietrafne, zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę założenia konwencji, która nie rozróżnia aktów przemocy na mniej i bardziej poważne. Przeczy to idei ochrony ofiar przed każdym przypadkiem przemocy. Uzależnienie wszczęcia procedury „Niebieskiej Karty” od uprzedniej zgody ofiary może doprowadzić do sytuacji, w której pozbawiona ona zostanie możliwości objęcia jej działaniami zmierzającymi do zapewnienia jej bezpieczeństwa oraz ochrony przed dalszym

krzywdzeniem. Decyzje podejmowane przez ofiarę mogą zależeć od stanu emocjonalnego, w tym obaw, jaka będzie reakcja sprawcy przemocy.

Można dostrzec brak konsekwencji w zaleceniach sformułowanych w raporcie – w paragrafie 118 zauważa się, że środki ochronne i ocena ryzyka przez organy ścigania lub służby socjalne nie są w wystarczającym stopniu powiązane z procedurą „Niebieskiej Karty” oraz że bez oceny ryzyka, na jakie może być narażona kobieta – ofiara przemocy domowej i jej dzieci, podmioty świadczące pomoc nie będą w stanie zaoferować odpowiedniego wsparcia i ochrony. Z kolei w paragrafie 171 GREVIO sugeruje podejmowanie z urzędu działań zmierzających do zapewnienia ochrony i wsparcia jedynie w przypadkach „poważnych aktów przemocy”.

Paragrafy 187-193, 195 – postępowanie w sprawie opieki i kontaktów z dzieckiem

Czynności podejmowane w ramach uprawnień nadzorczych Ministra Sprawiedliwości nad administracyjną działalnością sądów oraz nad działalnością opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów nie wskazują, by sędziowie i członkowie opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów, opiniujący w sprawach rodzinnych, nie posiadali wiedzy na temat negatywnego wpływu na dzieci przemocy stosowanej przez jednego z rodziców wobec drugiego. W raporcie nie podano danych statystycznych ani innych szczegółowych informacji, opartych na badaniu praktyki sądowej, które miałyby świadczyć o tym, że nie są prowadzone odpowiednie szkolenia sędziów w tym zakresie.

Paragrafy 191, 193 i 194 – prawo dziecka do kontaktu z rodzicami

Nie ma podstaw przedstawiona w paragrafie 191 ocena, że sądy, traktując priorytetowo przeciwstawianie się alienacji rodzicielskiej, dają przyzwolenie na bezwzględna realizację przez rodzica stosującego przemoc domową kontaktów z dzieckiem. Sąd, oceniając materiał dowodowy wnikliwie bada, czy w rodzinie nie dochodzi do przemocy, zaś w sytuacji, gdy taka przemoc nastąpiła oraz po dokonaniu ustaleń, że utrzymywanie kontaktów rodzica z dzieckiem poważnie zagraża dobru dziecka lub narusza to dobro, zakazuje ich utrzymywania. Wniosek w tym zakresie może również złożyć drugi rodzic dziecka.

Na poparcie stwierdzenia (paragraf 193), że sąd nie bierze pod uwagę, przy regulowaniu kontaktów rodzica z dzieckiem, praw i bezpieczeństwa ofiar przemocy i ich dzieci, nie zostały przedstawione w raporcie żadne badania, orzeczenia sądowe w sprawach opiekuńczych, czy też orzeczenia dyscyplinarne przeciwko sędziom. Przeciwnie, polskie sądy są w tej kwestii bardzo wyczulone, przez co niejednokrotnie zdarza się, że kierowane są pod ich adresem zarzuty stronniczości i faworyzowania kobiet, a dyskryminacji mężczyzn. Stowarzyszenia zrzeszające ojców wskazują na konieczność walki ze zjawiskiem „alienacji rodzicielskiej”, zaliczając je do przemocy psychicznej.

Regulując kontakty rodzica z dzieckiem, sąd bierze pod uwagę wszystkie okoliczności danej sprawy, w tym przemoc występującą w rodzinie.

Jeśli rodzic, który stosował przemoc wobec drugiego rodzica, w sposób właściwy realizuje kontakt z dzieckiem, nie zagraża mu, w tym nie przedstawia drugiego rodzica w złym świetle, to nie ma podstaw, aby taki kontakt ograniczać. Jeśli rodzic doznający przemocy nie chce mieć kontaktu z drugim rodzicem podczas, na przykład „przekazywania” dziecka i zgłosi to podczas postępowania, to dziecko takie może „przekazać” osoba trzecia lub kurator sądowy.

Jeśli istnieje obawa co do postępowania rodzica stosującego przemoc, w toku kontaktów z dzieckiem, to ustalane jest odbywanie ich odpowiednio do sytuacji, na przykład, wyłącznie w obecności kuratora lub w miejscach bezpiecznych dla dziecka, bez noclegów u tego rodzica.

Nie odzwierciedla stanu faktycznego zdanie trzecie paragrafu 194, wskazujące, że kobiety są karane grzywną za nierealizowanie kontaktów dziecka z drugim rodzicem, kiedy dziecko nie

chce się temu podporządkować. Przepisy dotyczące przymusowego wykonania kontaktów mają na celu zabezpieczenie praw dziecka i rodziców do kontaktów oraz służą, by zmobilizować rodzica, który wykonuje codzienną pieczę nad dzieckiem, aby realizował prawo dziecka do kontaktu z drugim rodzicem. Często jeden rodzic, wykorzystuje swoją pozycję i chcąc „ukarać” drugiego rodzica za rozpad związku, posługuje się dzieckiem, nastawiając je negatywnie do tego rodzica. Przepisy umożliwiające przymusowe wykonanie kontaktów nie służą zmuszaniu krzywdzonych przemocą rodziców do kontaktu z osobą stosującą przemoc.

Paragrafy 199, 203, 209 i 212 – przepisy karne dotyczące stosowania przemocy psychicznej i nękania

Z raportu wynika (paragraf 199), że art. 207 Kodeksu karnego nie ma zastosowania do znęcania się (w tym przemocy psychicznej) stosowanego wobec byłych lub obecnych partnerów i byłych małżonków, chyba że zamieszkują oni wspólnie. Interpretacja taka nie ma podstawy w obowiązujących przepisach prawnych.

Zgodnie art. 207 Kodeksu karnego karalne jest znęcanie się nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy. Definicja osoby najbliższej, określona w art. 115 § 11 Kodeksu karnego stanowi, że osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

Kodeks karny nie wyjaśnia pojęcia osoby pozostającej we wspólnym pożyciu. Jak wskazuje się w orzecznictwie, zawarty w art. 115 § 11 Kodeksu karnego zwrot „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu” określa osobę, która pozostaje z inną osobą w takiej relacji faktycznej, w której pomiędzy nimi istnieją jednocześnie więzi duchowe (emocjonalne), fizyczne oraz gospodarcze (wspólne gospodarstwo domowe). Ustalenie istnienia takiej relacji, to jest „pozostawania we wspólnym pożyciu”, jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie usprawiedliwiony (uchwała Sądu Najwyższego z 25 lutego 2016 r., sygn. I KZP 20/15). Konstytutywnym warunkiem wspólnego pożycia nie jest zatem wspólne zamieszkiwanie – również przy odrębnym zamieszkiwaniu partnerów można mówić o wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego.

Polska doktryna bardzo szeroko interpretuje stosunek zależności od sprawcy. Wskazuje się (uchwała Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1976 r., sygn. VI KZP 13/75), że stosunek taki zachodzi, gdy pokrzywdzony nie jest zdolny, z własnej woli, przeciwstawić się znęcaniu i znosi je z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków życiowych (na przykład obawa przed utratą pracy, środków utrzymania, mieszkania, rozłąką lub zerwaniem współżycia ze sprawcą). Pojęcie stosunku zależności oznacza, że los danej osoby zależy od innej, mającej nad nią fizyczną, psychologiczną lub moralną przewagę. Stosunek zależności może wynikać także z sytuacji faktycznej, stwarzającej sprawcy sposobność znęcania się, przy wykorzystaniu przewagi nad słabszym pokrzywdzonym (wyrok Sądu Administracyjnego w Katowicach z 13 listopada 2008 r., sygn. II AKa 303/08).

Biorąc powyższe pod uwagę, nie sposób zgodzić się ze stwierdzeniem zawartym w raporcie (paragraf 198), jakoby warunkiem koniecznym zastosowania art. 207 Kodeksu karnego było wspólne zamieszkiwanie ofiary i sprawcy, a także że art. 207 Kodeksu karnego nie mogą zostać objęci byli partnerzy lub byli małżonkowie. Przeciwnie, ofiary mogą zostać, odpowiednio do okoliczności faktycznych, uznane za osoby najbliższe, albo zależne od sprawcy.

Paragrafy 215-217, 219 – definicja zgwałcenia

W odniesieniu do kwestii braku zgody ofiary na czynności seksualne jako elementu definicji gwałtu i innych przestępstw seksualnych, Polska stoi na stanowisku, że definicje zawarte w Kodeksie karnym są zgodne z wymogami konwencji stambulskiej.

Przestępstwem jest doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego lub innej czynności seksualnej bez świadomie i swobodnie wyrażonej zgody, to jest za pomocą:

- przemocy, groźby bezprawnej, podstępny (art. 197 Kodeksu karnego),
- wykorzystania bezradności innej osoby lub wynikającego z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej braku zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem (art. 198 Kodeksu karnego),
- nadużycia stosunku zależności lub wykorzystania krytycznego położenia (art. 199 Kodeksu karnego),
- wykorzystania młodego wieku pokrzywdzonego (art. 200 Kodeksu karnego).

Okoliczności te obejmują wszystkie dające się pomyśleć przypadki, kiedy zgody bądź nie było, bądź nie była świadoma i swobodna. Polska doktryna prawa wskazuje, że przestępstwo zgwałcenia może mieć miejsce jedynie wtedy, gdy nie wystąpiło skuteczne zezwolenie osoby uprawnionej na określone zachowanie. Dla praktyki procesowej istotne znaczenie mają wytyczne Prokuratora Generalnego z 18 grudnia 2015 r. dotyczące zasad postępowania w sprawach o przestępstwo zgwałcenia. Są one wiążące dla organów ścigania.

Efektywne zwalczanie zamachów na wolność seksualną wymaga podejmowania zagadnień związanych z ochroną kobiet przed przemocą mającą postać wykorzystywania ich wizerunków w sposób seksualizujący, czy pornograficzny. Szkodliwość treści poniżających o charakterze seksualnym jest oczywista. Z rozpowszechnianiem takich treści należy wiązać całe spektrum działań, które przyczyniają się do odbierania kobietom należytej im godności, poprzez traktowanie ich w sposób przedmiotowy (seksualizacja ich wizerunku). To zaś jest niewątpliwą przyczyną eskalacji przemocy wobec kobiet i dziewcząt. Konieczne jest zatem kreowanie mechanizmów i narzędzi prawnych mających na celu karanie wykorzystywania seksualnego przyjmującego taką formę (kara kryminalna ma także wymiar prewencyjny, w tym ogólnoprewencyjny), ale do zażegnania przyczyn takich zachowań potrzebne są działania dalej idące. GREVIO ma w tym aspekcie do odegrania znaczącą rolę, to jest określenia, na ile przestrzeń publiczna (internet, reklamy, telewizja, radio, muzyka, teksty piosenek, moda etc.) ma wpływ na przedmiotowe postrzeganie kobiet. W następstwie tego, zaproponowane powinny zostać konkretne narzędzia i mechanizmy ochronne.

Paragraf 220 – penalizacja przemocy seksualnej

Trwają prace analityczne nad rozwiązaniami prawnymi, których celem będzie wzmocnienie ochrony przed przemocą, w tym analizy dodatkowych mechanizmów zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu i prezentacji treści pornograficznych. Prace te opierają się na badaniach Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości i uwzględniają zagraniczne rozwiązania prawne, szczególnie mechanizmy już obowiązujące w Szwecji i Irlandii.

Paragraf 282 – nakazy i zakazy doraźne

Podjęte zostały prace nad wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego zakazu zbliżania się do osoby. Na mocy przygotowywanej obecnie nowelizacji ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa antyprzemocowa), uzupełniony zostanie katalog środków możliwych do natychmiastowego zastosowania przez Policję i Żandarmerię Wojskową oraz katalog środków ochrony, które będzie mógł orzec sąd prowadząc postępowania na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zgodnie z projektowanymi przepisami policjant oraz żołnierz Żandarmerii Wojskowej będą mieli prawo wydać osobie stosującej przemoc w rodzinie,

stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej przemocą, zakaz zbliżania się do tej osoby na odległość wyrażoną w metrach. Zakaz zbliżania będzie obowiązywał 14 dni, ale sąd będzie mógł przedłużyć jego stosowanie, a nawet orzec bezterminowy zakaz zbliżania się.

Rozpoznając sprawę o zmianę lub uchylenie postanowienia o zakazie zbliżania się, sąd będzie uwzględniał okoliczności dotyczące osób dotkniętych przemocą oraz osób stosujących przemoc w rodzinie, w tym, w szczególności, informacje o przebiegu i efektach działań podjętych i udokumentowanych w ramach procedury „Niebieskiej Karty”, o udziale i efektach udziału w programach oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, jak też o udziale i efektach udziału w terapii uzależnień.

Projekt nowelizacji przewiduje także przyznanie służbom możliwości wydania natychmiastowego zakazu kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą, zakazu wstępu i przebywania w jej miejscu pracy, zakazu wstępu i przebywania na terenie szkoły, placówki oświatowo-wychowawczej, opiekuńczej, artystycznej, obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba dotknięta przemocą. Odpowiednio poszerzony zostanie katalog środków ochrony orzekanych przez sąd.

Równoległe opracowywany projekt nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zdefiniuje podmiotowy zakres stosowania zakazu zbliżania się do osoby – będzie on mógł być stosowany wobec, między innymi, osób najbliższych, osób wspólnie zamieszkujących i gospodarujących, byłego małżonka i byłego partnera.

Paragrafy 287 i 288 – izolacja sprawcy przemocy od ofiary przemocy

W Ministerstwie Sprawiedliwości przygotowywana jest nowelizacja tzw. ustawy antyprzemocowej. Proponowane zmiany obejmują, między innymi:

- wprowadzenie zakazu zbliżania się do osoby (patrz uwaga do paragrafu 282),
- wprowadzenie zakazu wstępu i przebywania na terenie szkoły i innych placówek oświatowych oraz zakładów pracy (patrz uwaga do paragrafu 282),
- modyfikację przepisu penalizującego niestosowanie się przez sprawcę przemocy do nakazów/zakazów Policji lub Żandarmerii Wojskowej,
- wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego środka zapobiegawczego w postaci zakazu zbliżania się do osoby,
- opracowanie procedury przesłuchania pokrzywdzonego oraz świadka niepełnosprawnego intelektualnie,
- wprowadzenie do ustawy o broni i amunicji regulacji dotyczących możliwości wydania i odebrania broni sprawcy przemocy w rodzinie.

Paragraf 305 – wzmocnienie ochrony ofiar przemocy w toku postępowania sądowego

Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło działania zmierzające do wzmocnienia pozycji oraz zwiększenia zabezpieczenia interesów osób małoletnich – pokrzywdzonych i świadków przestępstw, a także osób dorosłych, pokrzywdzonych przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (zmiany w Kodeksie postępowania karnego oraz Kodeksie karnym wykonawczym). Zmiany będą dotyczyć, w szczególności:

- wzmocnienia i dostosowania form pouczeń i informowania małoletnich o ich prawach i obowiązkach,
- ochrony osób przesłuchiwanym,
- możliwości uchylenia przez sąd skierowanych do pokrzywdzonego pytań dotyczących życia seksualnego w sprawach o niektóre przestępstwa, gdy pytania te nie są niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy,
- wyłączenia z mocy prawa jawności rozpraw we wszystkich sprawach dotyczących przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności,

- zakresu szkoleń sędziów z zakresu przesłuchiwania osób niepełnoletnich,
- doprecyzowania regulacji prawnych dotyczących kuratora reprezentującego dziecko w postępowaniu karnym,
- obligatoryjnego zapewnienia przekazywania informacji o opuszczeniu zakładu karnego przez skazanych w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, a także skazanych we wszystkich sprawach o przestępstwa, gdy pokrzywdzonym była osoba małoletnia,
- wprowadzenie pełnomocnika z urzędu dla małoletniego pokrzywdzonego przestępstwami przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli nie ma on pełnomocnika z wyboru.

Paragraf 306 – pomoc prawna

Zawarte w raporcie uwagi dotyczące słabej znajomości i nieefektywności systemu nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego pomijają okoliczność, że system ten jest stosunkowo nowy, a nadto ma charakter ogólny.

Ustawodawstwo przewiduje możliwość tworzenia, w ramach tego systemu, punktów wyspecjalizowanych w określonych dziedzinach pomocy. Tą drogą w przyszłości mogą wykształcić się również punkty specjalizujące się w przemocy wobec kobiet.

Pomoc prawna świadczona jest obecnie w 365 miejscach nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (2017 r. – 77 miejsc, 2018 r. – 95). Wsparcie udzielane jest każdemu pokrzywdzonemu przestępstwem, przebywającemu na terytorium Polski. Jest oferowana bez przeszkód biurokratycznych, na etapie przed wszczęciem postępowania karnego i w jego trakcie.

Ze środków Funduszu Sprawiedliwości sfinansowano platformę internetową (<https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/>) zapewniającą dostęp, poprzez infolinię, do pomocy z Funduszu Sprawiedliwości (telefoniczna Linia Pomocy Pokrzywdzonym, poczta elektroniczna, komunikator). Platforma jest dostępna również w języku angielskim i ukraińskim.

W raporcie pominięto także fakt, że system ten działa obok innych systemów pomocy i pełnomocnictwa. Poradnictwo prawne na rzecz ofiar przemocy w rodzinie świadczą centra interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, punkty konsultacyjne, powiatowe ośrodki wsparcia, powiatowe centra pomocy w rodzinie, co zostało przedstawione w sprawozdaniu Polski z wykonywania konwencji.

Władze powiatów mają obowiązek prowadzenia list wszystkich jednostek nieodpłatnego poradnictwa, dostępnego na danym terenie.

Paragraf 322 – procedury azytowe – trudności w dostępie

Zawarte w raporcie stwierdzenie, że konieczne jest zbadanie powodów ograniczeń w dostępie kobiet i dziewcząt do procedury uchodźczej nie zostało poparte dowodami na istnienie takich ograniczeń.

Paragraf 324 – przeprowadzanie rozmowy z osobą wnioskującą o azyl

Wątpliwości budzą przedstawione w raporcie ustalenia dotyczące dostępności tłumacza, w rzeczywistości niezwykle rzadko zdarza się, by problemem było znalezienie odpowiedniego dla wnioskodawcy tłumacza. W toku prowadzonych przez Urząd do spraw Cudzoziemców postępowań o udzielenie ochrony międzynarodowej zapewnia się nie tylko możliwość przesłuchania wnioskodawcy przez osobę tej samej płci, ale także z udziałem psychologa, lekarza lub tłumacza, płci wskazanej przez cudzoziemca.

Prawo polskie wyraźnie przewiduje możliwość przyznania statusu uchodźcy osobie prześladowanej z uwagi na „płeć społeczno-kulturową”, co obejmuje także przypadki prześladowania uwarunkowanego tożsamością płciową wnioskodawcy. W praktyce, osoba

zagrożona tego typu prześladowaniem może otrzymać status uchodźcy z uwagi na przynależność do prześladowanej grupy społecznej.

Paragraf 327 – procedury azylowe – przeprowadzanie wywiadu

Zdanie trzecie paragrafu zawiera niepoparte dowodami stwierdzenie, że wnioskodawca, w praktyce, nie ma możliwości skorygowania treści protokołu przesłuchania. Dokument, który w tekście raportu określany jest jako „pisemne sprawozdanie”, w istocie jest protokołem, który na koniec każdego przesłuchania jest odczytywany, w taki sposób, by wnioskodawca miał możliwość skorygować jego treść. Urząd do spraw Cudzoziemców uwzględnia również uwagi do protokołów przesyłane przez wnioskodawców już po zakończeniu przesłuchania. W związku z tym nagrywanie przesłuchań w istotny sposób nie wpłynęłoby na poprawę jakości postępowania dowodowego.

Niezdadne ze stanem faktycznym są przedstawione w zdaniu czwartym paragrafu informacje na temat niewłaściwego postępowania przy rozpytaniu kobiet-żon, czy nie chcą złożyć odrębnego wniosku. Rozmowa dotycząca chęci złożenia odrębnego wniosku przeprowadzana jest przez funkcjonariusza-kobietę. Nie ma potrzeby tłumaczenia tego pytania przez tłumacza, ani też proszenia męża o przetłumaczenie, ponieważ informacja o takiej możliwości stanowi odrębną ulotkę. Ulotka jest dostępna w każdej placówce Straży Granicznej w 22 wersjach językowych, co w pełni zaspokaja potrzeby.

Wątpliwości budzi, w jaki sposób autorzy raportu doszli do wniosku zawartego w zdaniu piątym paragrafu, że raporty o kraju pochodzenia wnioskodawczynie nie uwzględniają specyficznej sytuacji kobiet. W istocie, informacje o kraju pochodzenia wnioskodawczynie obejmują, o ile to właściwe, dane dotyczące prześladowań uwarunkowanych płcią.

Postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej zostało zorganizowane w taki sposób, by zrealizować ustawowy obowiązek ustalenia, czy wnioskodawczynie nie jest ofiarą przemocy uwarunkowanej płcią.

Paragraf 328 – zalecenia dotyczące procedury azylowej

Obecny sposób prowadzenia postępowań o udzielenie ochrony międzynarodowej uwzględnia kwestie dotyczące płci wnioskodawcy, w szczególności w związku z obowiązkiem identyfikacji osób wymagających szczególnego traktowania, do których, zgodnie z art. 68 ust. 1 pkt 4 i 10 ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, można zaliczyć kobiety ciężarne oraz ofiary przemocy psychicznej, fizycznej, w tym seksualnej, a także ofiary przemocy ze względu na płeć, orientację seksualną i tożsamość płciową. Taka identyfikacja może zostać dokonana nie tylko na początku procedury, ale i także na dowolnym innym jej etapie.

Paragraf 331 – ośrodki pobytowe

W związku ze zdaniem drugim paragrafu (niska liczba raportowanych przypadków przemocy) należy wskazać, że raportowana liczba przypadków to liczba, która została stwierdzona w ośrodkach i, w ocenie władz polskich, odpowiada rzeczywistej liczbie przypadków przemocy z powodu płci, które zdarzyły się w ośrodkach.

W związku ze stwierdzeniem zawartym w zdaniu trzecim, że specjalistyczna reakcja w przypadku przemocy domowej, taka jak procedura „Niebieskiej Karty”, nie jest dostępna dla kobiet ubiegających się o ochronę międzynarodową, ani nie istnieją szczególne wytyczne lub protokoły działania służące zapobieganiu oraz reakcji na przypadki wymuszonych małżeństw lub przemocy z powodów honorowych, to należy wskazać, że wielokrotnie Niebieskie Karty były zakładane dla kobiet ubiegających się o ochronę międzynarodową, będących ofiarami przemocy w rodzinie w ośrodkach dla cudzoziemców.

Paragraf 333 – wsparcie udzielane osobom przebywającym w ośrodkach recepcyjnych

Wszyscy cudzoziemcy wnioskujący o ochronę międzynarodową, którzy przybywają do ośrodków recepcyjnych, otrzymują w pierwszym dniu pobytu zestaw informacji na temat systemu opieki zdrowotnej. Informacja dostępna jest w językach obcych najczęściej używanych przez cudzoziemców (rosyjski, ukraiński, gruziński, arabski, angielski). Informacja przedstawia zakres dostępnej pomocy lekarskiej, miejsce jej świadczenia, porady jak postępować w razie nagłego zagrożenia zdrowia i życia, gwałtownego pogorszenia się stanu zdrowia w nocy, weekendy lub święta, jak realizować recepty na leki oraz produkty medyczne. W ramach usług opieki medycznej działa infolinia operatora medycznego, obsługiwana w języku angielskim, rosyjskim, ukraińskim, polskim, za pośrednictwem której cudzoziemcy mogą umówić się do lekarza specjalisty i uzyskać informację na tematy związane z opieką medyczną i psychologiczną. Dodatkowo, operator medyczny obsługujący cudzoziemców zatrudnia lub współpracuje z tłumaczami z najbardziej popularnych języków (rosyjski, ukraiński, angielski, gruziński) oraz z tłumaczami języków rzadkich, takich jak perski, arabski, czeczeński czy uzbecki.

Zasadą jest organizowanie wizyt lekarskich dla kobiet cudzoziemek odpowiednio do ich preferencji oraz przy uwzględnieniu zróżnicowania kulturowego. Zasada dotycząca udzielania pomocy ginekologicznej przez kobietę ginekologa jest realizowana w oparciu o odpowiednie zapisy umowy między Urzędem do spraw Cudzoziemców a operatorem medycznym. Obecny operator medyczny współpracuje z Urzędem do spraw Cudzoziemców od sześciu lat i posiada największe w Polsce doświadczenie w świadczeniu usług medycznych oraz pomocy psychologicznej cudzoziemcom ubiegającym się o ochronę międzynarodową.

Opieka psychologiczna nad cudzoziemcami ubiegającymi się o ochronę międzynarodową jest świadczona we wszystkich ośrodkach, jak również dostępna jest dla tych, którzy mieszkają poza ośrodkami. Świadczenia psychologiczne obejmują wsparcie psychologiczne, działania edukacyjne, psychoterapię w ujęciu behawioralnym, interwencję kryzysową.

W przypadkach uznanych przez pracowników Urzędu do spraw Cudzoziemców za wyjątkowe, operator medyczny jest zobowiązany do świadczenia natychmiastowych konsultacji psychologicznych dla dzieci oraz młodzieży. Potrzeba udzielenia konsultacji psychologicznej dziecku jest przekazywana przez telefon przez pracownika ośrodka, a wyznaczona data konsultacji nie może być późniejsza niż dwa dni od daty zgłoszenia.

Z uwagi na wyjątkowo intymny charakter rozmów z psychologiem, w ośrodkach zatrudnieni są psychologowie, którzy mówią po rosyjsku, który to język używany jest przez większość cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce.

Świadczenia realizowane są w oparciu o aktualne standardy oceny psychologicznej cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce, przygotowane przez Polskie Stowarzyszenie Psychologiczne.

Jeśli ocena psychologiczna wskazuje potrzebę zastosowania leczenia specjalistycznego, pacjent jest kierowany do kliniki psychiatrycznej.

Indywidualne podejście do pacjenta oraz bliska współpraca z psychologiem i pozostałym personelem medycznym pozwala na objęcie kompleksową opieką psychologiczną wszystkich osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, szczególnie osób ze szczególnymi potrzebami.

Urząd do spraw Cudzoziemców zobowiązany jest identyfikować osoby mające szczególne potrzeby, nie tylko bezpośrednio po złożeniu wniosku, ale również na wszystkich etapach procedury azylowej. Ocena, czy cudzoziemiec jest osobą, która wymaga szczególnego traktowania, w toku procedury udzielania ochrony na terytorium Polski, w odniesieniu do pomocy socjalnej, jest dokonywana przez:

- lekarza, podczas specjalnej trzystopniowej, wstępnej procedury w filtrze epidemiologicznym w ośrodkach recepcyjnych,

- psychologa lub lekarza, jeśli w trakcie świadczenia pomocy socjalnej pojawią się nowe okoliczności,
- psychologa, na wniosek pracownika Departamentu Postępowań Uchodźczych Urzędu do spraw Cudzoziemców, jeśli w trakcie procedury o udzielenie ochrony międzynarodowej pojawią się nowe okoliczności,
- pracowników Departamentu Pomocy Socjalnej Urzędu do spraw Cudzoziemców obecnych we wszystkich ośrodkach dla cudzoziemców, na podstawie ich codziennych rozmów i obserwacji.

Od 2015 r. stosowana jest procedura wewnętrzna (zmodyfikowana w 2018 r.), która określa wszystkie fazy świadczenia pomocy socjalnej osobom o szczególnych potrzebach, w podziale na kategorie tych osób. Każdy przypadek jest rozpatrywany indywidualnie, odpowiednio do szczególnych potrzeb cudzoziemca.

Paragraf 334 – warunki umieszczania w detencji

W raporcie przywołany został jeden wyrok dotyczący cudzoziemki, która przebywała kilka miesięcy z dziećmi w ośrodku detencyjnym (przypis 246) i na nim oparta została teza, że polskie przepisy mogą prowadzić do umieszczania w detencji osoby, która doświadczyła przemocy. Jeden przypadek nie świadczy ani o praktyce, ani o tym, że przepisy na to pozwalają.

Jak wskazane zostało w raporcie, obowiązują przepisy określające przesłanki negatywne detencji – artykuł 88a ust. 3 pkt 2 ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP stanowi, że nie jest umieszczany w detencji cudzoziemiec, którego stan psychofizyczny może uzasadniać domniemanie, że był on poddany przemocy.

Zawarte w raporcie wskazanie, że „dzieci ubiegające się o ochronę” mogą być umieszczone w detencji, nie w pełni jest zgodne z obowiązującym prawem. Detencja może dotyczyć tylko dzieci znajdujących się pod opieką prawnego opiekuna. Małoletni bez opieki nie mogą być umieszczeni w ośrodku detencyjnym, co wynika z art. 88a ust. 3 pkt. 3 ustawy.

Zważywszy te wyjaśnienia, uzasadnione byłoby jedynie wskazanie w raporcie, że mimo przepisów zawierających odpowiednie gwarancje w tym obszarze doszło do wyroku, o którym mowa w przypisie 246.

Paragraf 335 – postępowanie z cudzoziemcami wymagającymi szczególnego traktowania

Wprawdzie GREVIO wskazał, że istnieje dokument – zbiór zasad dotyczących postępowania z osobami wymagającymi szczególnego traktowania i że został on zmodyfikowany w 2019 r., jednak dodał, że zmiany nie wydają się uwzględniać wcześniej stwierdzonych wyzwań, takich jak konieczność przeprowadzania badań lekarskich, w celu ujawnienia problemów w zakresie zdrowia psychicznego i identyfikacji osób ubiegających się o ochronę jako ofiary przemocy ze względu na płeć, a tym samym wykluczone z detencji. Wydaje się, że ocena ta wynika z niedostatecznie szczegółowej analizy tego dokumentu.

Ponadto, wątpliwości budzi przywołanie raportu Komitetu przeciw Torturom (CAT) z 2019 r. (przypis 247) z uwagi na to, że spotkanie delegacji polskiej z CAT odbyło się w lipcu 2019 r., a zmiany w dokumencie „Zasady postępowania (...)” zostały dokonane w czerwcu 2019 r. Trudno było zatem dokonywać oceny nowych wytycznych miesiąc po ich wprowadzeniu, tym bardziej, że CAT nie miał okazji zapoznania się z dokumentem, a podczas spotkania delegacji polskiej z komitetem otrzymał tylko krótką informację o jego modyfikacji.

Paragrafy 340 i 341(b) – zasada *non-refoulement*

Zarzut, jakoby Polska nie dawała kobietom i dziewczętom możliwości swobodnego wypowiedzenia się w sprawie ich obaw, zarówno na przejściach granicznych, jak i w ośrodkach detencyjnych, nie ma podstaw w prawie i faktach.

Na przejściu granicznym w Terespolu i Medyce Straż Graniczna przyjmuje wnioski w wydzielonych pomieszczeniach, zapewniających warunki prywatności.

Wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej przyjmowane są od osób deklarujących obawy przed powrotem, tak by nie doszło do *refoulement*.

W przypadku osób przebywających w strzeżonych ośrodkach wszelkie czynności administracyjne wykonywane są w odrębnych pomieszczeniach. Ponadto, zgodnie z art. 348 ustawy z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach w toku postępowania w sprawie zobowiązania cudzoziemca do powrotu zawsze rozpatrywane są przesłanki udzielenia cudzoziemcowi zgody na pobyt ze względów humanitarnych, w oparciu o przepisy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Taka konstrukcja prawna gwarantuje stosowanie zasady *non-refoulement*.

Ponadto, każdy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej rozpatrywany jest w sposób indywidualny, a każda decyzja kończąca postępowanie o udzielenie ochrony międzynarodowej poprzedzona jest obiektywną oraz wszechstronną oceną materiału dowodowego, co gwarantuje w praktyce realizację zasady *non-refoulement*.